

דברי תורה

מאת

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו במשך

ימי חג הפסח

שנת תשפ"ד לפ"ק

*

יוצא לאור ע"י

מכון מעדני מלך וויזן

גליון אלק תלייה

נתנדב ע"י ידידינו
מוה"ר שמואל ראאב הי"ו

לעילוי נשמת

אביו הרה"ח ר' משה יצחק ב"ר שלמה ע"ה

נפטר ו' טבת תשס"ד לפ"ק

אמו מרת בילא קראסל ב"ר שמואל ע"ה

נפטרה ז' דחנוכה תשע"ד לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

להשיג אצל

מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.

Brooklyn N.Y. 11211

718.388.1751.#117

דברי תורה

בליל הסדר תשפ"ד לפ"ק

הישועה שנמסרת עליהם אחר זה
מדת הרחמים.

*

קדש ורחין. יש צוה רמו למאמרם
(צא מיעה קו:) התקוששו
וקושו (נפניה ז-א), אמר ריש לקיש
קשוט עמך ואחר כך קשוט אחרים
ע"כ. ובליל פסח שמצותו והגדת לבקר,
להכניס אמונת אלקי עולם בזרעו
אחריו, יש ל'קדש' עצמו מתחלה,
ואחר כך 'ורחץ', יוכל לרחוץ אחרים,
כי רק הדברים היוצאים מן הלב
נכנסים אל הלב, וכמו שאמרו (ברכות
ו:) כל אדם שיש בו יראת שמים
דבריו נשמעים.

*

גם יש לומר על פי מה שרימו
הרה"ק בעל אמרי חיים מוויזניץ
ז"ל, כל חמירא וחמיעא דאיכא,

חז"ל תקנו לשנות ארבע בוסות יין
בליל פסח, כי אין אומרים
שירה אלא על היין (ברכות לה.). ואמר
הכתוב (תהלים קטז-יג) כוס ישועות
אשא ובשם הוי"ה אקרא. ויש לומר
כי השירות ומצוות שאנו מודים על
הנקים והנפלאות, הוא דמתחלה היה
עלינו התעוררות של מדת הדין,
וצרוב רחמיו ומסדיו נתהפכו
לרחמים, וצאה הישועה. והנה כו"ס
עולה בגימטריא פ"ו כמנין אלקיים
(זוה"ק ח"ג רמה.), השם של מדת
הדין. ולכן השיעבוד צמחים היה
פ"ו שנה כמספר אלקיים (ראש דוד
פ' שמות בשם רבני אשכנז). וכאשר
מגביה הכוס צחמש אלצעותיו, ניתוסף
להכו"ס מספר ה', ועולה ז"א,
מספר שם הרחמים הוי"ה אדני.
וזהו כוס ישועות אשא, בשעה
שמגביה הכוס ישועות, אז ובשם
הוי"ה אקרא. והכו"ס רומז על
השיעבוד שהיתה ממדת הדין,
והגבהת הכוס באלצעותיו רומז על

ובתורת משה (פ' וארא יט) ציאר
 דמטעם זה ילאו ממנרים
 קודם הזמן, כי הקדש ותמך ושיחרור
 מפקיע מידי שיעבוד (יבמות מו.),
 והקציה הקדיש את ישראל לעצמו
 ולכבודו, ככתוב (ירמיה ג-א) קודש
 ישראל לה' ראשית תצואתה, ואם כן
 ההקדש היה מפקיע מידי שיעבוד
 מנרים ע"ש. ולכן לחוק את האדם,
 מתחילין באמירת 'קדש', להקדיש עצמו
 להיות קודש, ואם על צהמה חל
 קדושה באמירה לצד, מכל שכן לצני
 ישראל שיש להם נשמה חלק אלו-ה'
 ממעל. וגם כאשר חומר הגוף הוא
 כצהמה, יוכל להתקדש, שהרי מטעם
 זה ילאו ממנרים קודם הזמן,
 שההקדש הפקיע משיעבוד, שנעשו
 ישראל חפצא של הקדש. ובליל פסח
 מתעורר בכל שנה הענין של יציאת
 מנרים, שנוכל להיות קודש בלי מעשה
 כלל רק במחשבה ודיבור לצד. ואנו
 אומרים (בקידוש) ותמן לנו את חג
 המנוט וכו' 'מקרא קודש', כי החג
 מורה שדי בקריאה לצד לקדושה.

*

יחזיק. פורסין המנה האמנעית שהוא
 כנגד לוי, והחלק הגדול מנניעין
 אותה לנפון. ונראה דהנה אנו אומרים
 (בהגדה) ואפילו כולנו חכמים כולנו
 נבונים מנוה עלינו לספר ציציאת
 מנרים. ולכאורה מה היה ההוה

המקור לכל תמך ושאר שיש בלבו של
 אדם, המעכבים מלעשות רצון שמים,
 הוא 'צרשותי', מחמת שנהגתי היתר
 בעיני הרשות, כי כך דרכו של היצר,
 לפתות את האדם בצרי הרשות, ושז
 יתדרדר גם לדברים האסורים ע"כ.
 והנה מנוט קדושים תהיו (ויקרא יט-ב),
 ציאר הרמב"ן (שם) שמנוטה, קדש
 ענמן צמותר לך (יבמות כ.), שלא
 להיות בצובאי יין בזוללי צשר, וידבר
 כרצונו בכל הנצלות, ויהא נבל צרשות
 התורה וכו' ע"ש. ולכן מקדים 'קדש',
 קדש ענמן צמותר לך, ומזה יבוא
 ל'רצך', להיות נקי וטהור ופרוש
 צדרכי ה'.

*

צוד יש לומר, דהנה בליל פסח יורד
 הארה של קדושה למטה על כל
 ישראל, דוגמת ליל יציאת מנרים
 שהיתה צמורא גדול זו גילוי שכינה.
 ויתכן שהאדם יחשוב הלא כל כך
 רחוק אני מקדושה, ואין לו כלי לקבל
 הארה זו. אמנם מנינו צהקדש,
 שכאשר אומר אדם על צהמה הרי זו
 קודש, חל קדושת הגוף על הצהמה,
 וקדושתה נצחית שאי אפשר לסלקה
 ממנה גם על ידי פדיון. ומזה ילמוד
 שאם מוכן האדם לקדש עצמו, אז גם
 כאשר מנצו הוא כצהמה, אין צו דעת
 קדושה, יוכל באמירה לצד להתהפך
 להיות מעתה קודש.

לאחץ ושמונה מאות שנה. והנה העבד
הנתון תחת יד משעבדו בשעבוד רב
ועצום צימי זקנתו, האריך ישמח ויגיל
בגילה ורנן על שינא צימי נעוריו
פעם אחת משעבד לחירות, הלא
יתאנה צמר נפשו על שהוא נתון כעת
בצרה ובשביה.

אך אף על פי כן ישראל עם קרובו
הם שמחים בגאולת מצרים,
להיות שהיו במצרים עירום ועריה בלא
תורה ומצות, ונשתקעו על ידי זה
בזמן קצר במ"ט שערי טומאה, ומאז
שינאו ונצחרו לסגולה ניתן להם
התורה ומצותיה, ובהם הם מוצדלים
מכל עם בגלות החל הזה, ותהלה
לא-ל-י"ש, הגם שנתארך הגלות
צעונותינו הרבים, לא אלמן ישראל
מאלקיו, והם נשארים באמונתו ית"ש
ובאמונת התורה ומצותיה, בזה הם
מוצדלים מכל עם, וריקנין שבהם
מלאים מצות כרמון. ובעבור זה נקרא
גאולת מצרים גאולת עולם, כי לא
יהיה עוד גלות כזה להשתקע ח"ו
בטומאת הקליפות כל כך, הגם שלענין
גלות הגופות צעונותינו הרבים גדולה
כעת הגלות בכפלי כפליים לאין
משער, אבל בגלות הנפשות אין שום
גלות דומה לגלות מצרים ע"ש.

ועל כן גם שצט לוי, אם כי לא
היו בשיעבוד הגוף, מכל מקום
היו משוקעים בשיעבוד הנפש תחת

אמינא לפטרם ממצות סיפור יציאת
מצרים, הלא גם אותם הוציא ה'
ממצרים. אמנם נראה דאיתא במדרש
(שמו"ר ה-טו) שצטו של לוי פנוי היה
מעבודת פרך ע"ש. וברש"י (שמות ה-ד)
ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים
וצאים שלא ברשות ע"כ. וזה בא לרמוז
על מאמרם (אבות ג-ה) המקבל עליו
עול תורה מעצירין ממנו עול מלכות
ועול דרך ארץ ע"כ. וברמב"ן (שם)
כתוב, שמנהג צבל עם להיות להם
חכמים מורי תורתם, ולכן הניח להם
פרעה שצט לוי שהיו חכמיהם
וחקייהם, והכל סיבה מאת ה' עכ"ל.
וכיון שהחכמים שבישראל לא היו אז
בעבודת הפרך, הרי יתכן שיפטרו
עצמם מסיפור יציאת מצרים, ולכן
אמר אפילו כולנו חכמים ונבונים מצוה
עלינו לספר ביציאת מצרים.

ולכאורה, טעמא צעי, למה באמת
גם שצט לוי מחוייבין
במצות היום, כיון שלא היו בשיעבוד
במצרים. אך הענין הוא, כמו שביאר
בבני יששכר (ניסן ד-ה) דלכאורה
לשמחה מה זו עושה על יציאת מצרים
בזמן הגלות, הלא אחתי עבדים אנחנו
ביותר דחקות ויותר שעבוד כפלי
כפליים לאין משער בארבע כנפות
הארץ צין האומות, ובאריכות הזמן
בכפלי כפליים מן גלות מצרים, אשר
אילו כל הימים דיו וכו', לא נתנונו
המון לאומים די השז רוחינו זה קרוב

על גאולת הגוף, לנצח לחירות עולם, אשר על זה רומז המצה של חירות.

*

בזוהר דקי' (פי בא מא) בגין דאינון
 מלין סלקין, וכל פמליא
 ד'עילא מתבנשין וחמוזין לין. ונראה
 דאיחא בגמרא (פסחים נ:) רבא רמי
 כתיב (תהלים מז-יא) כי גדול עד שמים
 חסדך, וכתיב (שם קח-ה) כי גדול מעל
 שמים חסדך, הא כיצד, כאן צעושין
 לשמה [מעל שמים], וכאן צעושין שלא
 לשמה [עד לשמים, דמנזיה מיהא קא
 עבדי]. וכדרב יהודה, דאמר רב יהודה
 אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה
 ובמצות אף על פי שלא לשמה,
 שמתוך שלא לשמה צא לשמה ע"כ.
 והכוונה דמנזיה צלי דחילו ורחימו לא
 פרחית לעילא (מיקוני זיה"ק י כה:),
 ורק עד שמים חסדך. אך איחא
 בזוה"ק (ח"ב רמח:) שיש רקיע ששם
 מונחות התורה ותפלה והמצות שהיו
 שלא לשמה, ואחר כך כשמתפלל האדם
 בזוונה, או לומד תורה לשמה, מעלות
 הן את התורה ותפלות שהיו שלא
 לשמה ע"ש. וזהו כוונתם לעולם יעסוק
 אדם בתורה שלא לשמה, גם כאשר
 עדיין לא הגיע למדרגת לשמה,
 שמתוך שלא לשמה צא לשמה, ואז
 כאשר הוא צא לשמה, הוא מעלה צוה
 כל פעולותיו שהיו עד עתה שלא
 לשמה.

טומאת מצרים, ערות הארץ, והם
 שמחים ביותר על גאולת הנפש שזכו
 להצטמת ולקחתי אתכם לי לעם, שזכו
 לנצח ממצרים לקבל התורה, אשר זהו
 עיקר השמחה של הגאולה, כי שיעבוד
 הגוף יש לנו גם כעת בגלות. ואם כן
 הכלל ישראל היה להם שתי גאולות
 צלילה הנה, גאולת הגוף מהשיעבוד,
 וגאולת הנפש מטומאת מצרים. אבל
 שצט לוי לא היה להם במצרים
 שיעבוד הגוף, והם חוגגים רק על
 המחצית, שהיו צשיעבוד הנפש
 במצרים וגאלם ה'. ואדרבה בגלות
 אלו שצט לוי מושועדים תחת
 האומות כמו כל ישראל, ומחכים
 לביאת המשיח לגאלם.

ועל כן המצה שצא להזכיר על
 גאולתינו ממצרים, לוקחין המצה
 האמצעית שהוא נגד לוי, ושוצרין אותו
 לשמים, ומניחין בחזרה להקערה רק
 המחצית, להיות לחם עוני שעונין עליו
 דברים הרבה, סיפור יציאת מצרים, כי
 שצט לוי לא היו צשיעבוד הגוף, והם
 חוגגין גאולתם רק על המחצית, שכל
 ישראל יש להם שתי גאולות, והם אין
 חוגגין רק על הגאולת הנפש, וזהו
 גאולת עולם, אשר זהו שמחת החג על
 גאולת הנפש. אבל בגלות הגוף הם
 כעת ציחד עם כל ישראל, והם מחכים
 לגאולתם צביאת צן דוד, אשר היא
 צפונה וטמונה, הלא הוא כמוס עמדי,
 ואז כאשר יתגלה הצפון, אז יחוגו חג

ויוציאונו ה' ממנצרים ציד חזקה וצורוע נטויה וצמורא גדול, ודרשו וצמורא גדול זו גילוי שכינה. ונראה על פי מה שכתוב בעבודת ישראל (פ' בחוקותי), והתהלכתי צתוכס והייתי לכם לאלקים (כו-כז), וברש"י אטייל עמכם צגן עדן. יכול לא תיראו ממני, תלמוד לומר לומר והייתי לכם לאלקים ע"כ. דהכונה הוא, דיש שמי מנצת, אהבת ה' ויראת ה', ואהבה היא מדריגה יותר גדולה מיראה, דיראה יתכן גם ממי שאינו מחשיב אותו אלא שמתירא שיעניש אותו וכדומה, לא כן מי שעושה רצונו יתצרך מתוך אהבה. ולכאורה כשאדם הגיע למדריגת אהבת ה', אין צריך לו מדת היראה, דיראה היא צמדריגה פחותה מאהבה. אבל זה אינו, דמי שאין לו רק מדת האהבה, אזי מתוך רוב אהבה ודביקות יכול להגיע לכלות הנפש, שלא יוכל להתקיים בזה העולם, דהאהבה יתפשט עד שלא יוכל לסובלו, ולכן אפילו הגיע להמדריגה הגדולה של אהבה, צריך להיות לו המדה של יראה שיצמצם אהבתו לה'.

וְלִבְּךָ כאשר ה' מצטיח שאטייל עמכם צגן עדן, הרי תהיה האהבה גדולה עד שיכולה להגיע לכלות הנפש מהתענוג של זיו השכינה. יכול לא תיראו ממני, שתהיה אז רק בחינת אהבה ולא מדת היראה, תלמוד לומר והייתי לכם לאלקים, שיהיה צכס גם

וְהַגְּדָה ליל פסח הוא זמן של עבודת ה' מאהבה, מרוב הנסים והנפלאות שעשה ה' עמנו ועם אבותינו. וסיפור יציאת מצרים הוא מלא רגשי אהבה אצל כל ישראל. ואז לא רק שהדיצורים הללו של יציאת מצרים פרחית לעילא, אלא הם מעלין גם כן כל הדיצורים של תורה ותפלה שהיו עד עתה שלא לשמה. ונראה דזהו שאמרו (פסחים לו.) לחם עוני (דברים טו-א), לחם שעונין עליו דברים הרבה, כי פסח זמן אהבה, ואז מתעלין כל התפלות שהיו שלא לשמה, ועונין אז על דברים הרבה, שלא הגיעו עד עתה לשמים. ועל זה אמרו 'צגין דאינון מלין סלקין', היינו שהדיצורים הללו של סיפור יציאת מצרים יש בהם הכח להעלות התורה ותפלה שהיו עד עתה למטה, וכל פמליא דלעילא מתכנסין וחמאן לך, קאי על המון התורה ומנצת שעולין כעת למעלה, ומזה עצמו ניכר מעלתן של ישראל בסיפור יציאת מצרים שהם באים מגודל אהבתם למקום, שהרי יש בהם הכח להעלות גם התורה ותפלה של כל ימות השנה, ועונין עליו דברים הרבה.

*

הָאֵל אַחֲמָא עניא. צגימטריא ירא"ה (אמרי נועם לפסח). יש לומר דהנה הכתוב אומר (דברים טו-ח)

מדת היראה, שימנעם שלא תגיעו לבלות הנפש על ידי האהבה ע"ש.

ויעל כן זליל פסח אחר שראו במצרים כל השנה כולה נסים ונפלאות מאהבת ה' אליהם, וכעת זכו לגילוי שכינה, בחינת אטייל עמכם בגן עדן, הוררך ה' להציא עליהם מורא גדול למנעם היראה, ועל כן היה מורא גדול בשביל גילוי השכינה, שלא יגיעו לבלות הנפש, נכספה וגם כלתה נפשי עד שתצא נפשמ.

והנה ליל פסח שורשו מדת האהבה, וכידוע ממרן מוהרי"ד מצעלזא זי"ע, כי ליל פסח משפיע אהבת ה' על כל השנה. ומגודל געגועי האהבה זליל פסח בסיפור יציאת מצרים, יש למנעם האהבה במדת היראה, כי נכספה וגם כלתה נפשי לדציקות ה', על כן צא המנה, הא לחמא עניא, לעורר מדת היראה ולמנעם האהבה.

מחמתו בחוץ לדרך. והנה בפסח שורה צבתי ישראל קדושת ארץ ישראל, וכמו שכתוב בתפארת שלמה (לשנת הגדול) שנתקפל צחינת ארץ ישראל בפסח, ומקומו קדוש צבחינת חצר אהל מועד ע"כ. וצדרוש לשנת הגדול האי שעתא, הארכנו צדברי מרן החתם סופר זצ"ל דבפסח יש קדושת המקדש, ולכן אין אוכלין רק מנה כמו במקדש ע"ש. אם כן גם החכם והנבון שידוע הכל ואין לו חדשות בסיפור יציאת מצרים, מכל מקום זליל פסח שנכנס מחוץ לארץ ישראל, יש אירא דארץ ישראל שמחכים יותר, ומתחדש אלנו להבין ציטר שאת ועומק גדול הנסים והנפלאות שעשה ה' עמנו, ולכן אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים מנה עלינו לספר ביציאת מצרים, שיתחדש אלנו דברים חדשים שלא הרגיש עד עתה.

*

מועשה ברבי אליעזר ורבי יהושע

ורבי אלעזר בן עזריה ורבי

עקיבא ורבי טרפון, שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הליילה וכו'. ומסמין לה, אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים זלילות, עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום זאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך

*

ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים מצודה עלינו לספר ביציאת

מצרים. כי אמרו חז"ל (צנא בתרא קנא): אירא דארץ ישראל מחכים. ואמרו (כחזות עה). חד מיין כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו ע"ש. והיינו שהיוצא מחוץ לארץ ישראל מתעלה בחמתו ארבע פעמים יותר

וכמו שדברנו למעלה. וראיה לזה הוא, דהרי אמרו (ראש השנה יא:) בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במזרים, כתיב הכא (שמות ו-ו) והואלתי אחכם מתחת קצלות מזרים, וכתיב התם (תהלים פא-ז) והסירותי מסבל שכמו [ציוסף כתיב צתר עדות ציהוסף] ע"כ. ואם כן היה לנו לחוגג זמן גאולתינו משיעבוד העבודה ציום ראש השנה, אלא על כרחך דעיקר היום טוב היא עבור החירות של שיעבוד הנפש, וזה היה צליל פסח, ולכן רק אז אנו מספרים יציאת מזרים. וזה שאמרו יכול מראש חודש, היינו ראש חודש תשרי, שבו בטלה העבודה מאבותינו, ויאלו משיעבוד הגוף, תלמוד לומר ציום ההוא.

*

אי ביום ההוא יבול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור לפניך. וברש"י (שם) צעבור שאקיים מצותי, כגון פסח מצה ומרור הללו. עשה ה' לי, רמו מצוה לצן הרשע, לומר עשה ה' לי ולא לך, ואילו היית שם לא היית כדאי ליגאל ע"כ.

ונראה כי הנה צמנות קרבן פסח יש ארבעה מצות, ובספר החינוך צמנין המצות הם מצוה ה' ו' ז' ח'. מצות שחיטת הפסח, אכילת

הימים כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להציא לימות המשיח. ונראה לצאר המשך הדברים, דהנה כבר הקשו המפרשים, דכיון דיש מצות זכירת יציאת מזרים כל ימות השנה, צמה יאל מצות ליל פסח לספר ציציאת מזרים. והנה לדעת החכמים אין חיוב זכירת יציאת מזרים כל השנה אלא ציום ולא צלילה, ושפיר צא מצות ליל פסח להזכיר גם צלילה. ולפי זה יש מקום לומר דסגי גם צפסח צזכירה לצד כמו כל השנה. אבל לדרשת צן זומא דיש חיוב זכירת יציאת מזרים כל השנה גם צלילות, צריכין לומר דצליל פסח לא סגי זכירה לצד, אלא יש להאריך צסיפורו צכל פרטי פרטיה, וכל המרצה לספר ציציאת מזרים הרי זה משבח. ולכן התנאים הללו היו מספרים ציציאת מזרים כל אותו הלילה, דכיון דדרשה צן זומא שמתמר יציאת מזרים צלילות, אם כן על כרחך צליל פסח לא די צזכירה לצד, אלא להאריך צסיפור, ועל כן היו מספרים כל הלילה.

*

יבול מראש חודש תלמוד לומר והגדת לבנך ביום ההוא (שמות יג-ה). יש לומר דעיקר החשיבות של יציאת מזרים, אינה מה שנגאלו משיעבוד הגוף, אלא שיאלו חירות משיעבוד הנפש, להיות קודש לה,

ממנו. אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם וכו', אמר להן וכו' תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא ששיעזדתם צמנרים שלשים שנה וארבע מאות שנה ע"כ.

ויש להבין הלל בני ישראל עבדו למלך פרעה לצנות את פיתוס ואת רעמסס, ואם כן שכר הפעולה מגיע לישראל מידו, והם נטוּו ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות (שמות ג-כב), ואם כן איך יאמרו שנטלו שכר פעולתם, וכי העם צריכין לפרוע חובו של פרעה. וכחוצ צמשך חכמה (פ' ויגש) כי הכחוצ מספרת לנו צשני הרעבון צמנרים, שיוסף הקנה כל העם לפרעה לעצדים, כדכתיב קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה (בראשית מז-כג), והיינו שלא תקשה איך נטלו מאת העם צשכר העבודה כלי כסף וזהב, אשר הם לא שיעבדו את ישראל רק פרעה. אמנם כיון שפרעה קנה אותם, ומה שקנה עבד קנה רצו (פסחים פח:), הרי המה וכל אשר להם שייך למלך מצרים, והכל שלו, ושפיר נטלו דמי עבודתם ע"ש.

והגב' כאשר קנה אותם יוסף לפרעה כתיב, ואת העם העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו (בראשית מז-כא). ואיתא בגמרא (חולין ס:) מאי נפקא מינה, דלא ליקרר

בשר הפסח, שלא לאכול נא ומבושל, שלא להותיר מבושר הפסח. ואיתא צמדצ"ר יג-טו) דצעשרת הדצרות יש תר"ך אותיות כנגד התרי"ג מלות מן התורה, ושצע מלות דרצנן. ונמלא דמלות הפסח נרמזו באותיות של אנכי 'הו"ה' חלקיך שצעשרת הדצרות. וזה מורה גודל קדושת המלה הזאת, שבו אנו דצקים צה', אשר צחוק יד הוציאנו הו"ה ממצרים. ומלות אכילת מלה היא מלות העשירית צמנין המלות, והיא מכון כנגד אות ל' של אנכי הו"ה ח'ל'קיך. ואם כן מלות קרצן פסח נרמזו צהו"ה, ומלות אכילת מלה נרמזו צתיצת ל"י, שהיא מלה יו"ד ומכון נגד הל' שצעשרת הדצרות. וזהו שאמר צעבור זה עשה הו"ה ל"י, שאקיים מצותיו פס"ח ומנ"ה, שנרמזים צתיצות אלו של עשה הו"ה ל"י, ומלות הסיפור היא צומן הצית, צשעה יש פסח מלה ומרור מונחים לפניך.

*

ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ זר א"הם וגו', ואחרי בן יצוא ברבובש גדול (בראשית צו-ג). ונראה לצאר ההמשך, דאיתא צגמרא (סנהדרין נא.) פעם אחת צאו צני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו הרי הוא אומר (שמות יב-לו) וה' נתן את חן העם צעיני מצרים וישחילום, תנו לנו כסף וזהב שנטלתם

אזחזין הכוס (השני) ואומרים והיא
שעמדה לאבותינו ולנו.
 ונראה דהנה הברכות שקיבל יעקב
 מאביו היה צליל פסח כדליתא בפרקי
 דרבי אליעזר (פרק לב, והוצא ברש"י
 בראשית מ-ט), ולכן אמרה רבקה לך
 נח אל הנאן וקח לי משם שני גדיי
 עזים, האחד הקריב לפסחו, והאחד
 עשה מטעמים. וברכות אלו שקיבל
 יעקב היתה רק בצמנות אמו רבקה, כי
 יעקב אמר אולי ימושיני אבי, והבאתי
 עלי קללה ולא ברכה, ותאמר לו אמו,
 עלי קללתך בני, אך שמע בקולי, ולך
 קח לי (בראשית מ-יג). ועל ידי זה
 הגיע ליעקב הברכה, יעבדוך עמים
 וישתחוו לך לאומים, הוה גביר לאחיך
 וישתחוו לך בני אמך (שם מ-ט). ולולי
 הברכות הללו לא היה לעם ישראל
 תקומה, שאם היה עשו מתברך בצרכה
 זו, הרי כולנו עבדים לעשו. ומה שאנו
 רואים שבכל דור ודור עומדים עלינו
 לבלותנו, והקצ"ה מנילנו מידם, זהו
 הכל בזכותו של רבקה שהסיצה
 הברכות מעשו ליעקב.

והגדה כו"ס בגימטריא פ"ו, שני
 פעמים כו"ס עולה כמנין
 עק"ב. ובכל כוס בהרמת ידו ניתוסף
 אות ה' של חמש האצבעות, ואם כן
 בשתי הכוסות נרמו שם יעקב"ב,
 שניתוסף עליו מספר יו"ד, ציד"ו, וזה'
 אצבעות פעמיים שעולה יו"ד. והנה
 הארבע כוסות הם נגד הארבע אמהות

[מנרים לאחר זמן] לאחיו גלוותא
 [גולים בני גולים, לכך הגלם] ע"כ.
 ועל פי זה פירש במדרש שמואל (אבות
 3-יז) דלכן אמר ה' כי גר יהיה זרעך
 בארץ לא להם, כי המנריים עצמם
 הדרים שם לא יהיו תושבים אלא יהיו
 ארץ לא להם, שאין הארץ שלהם, כי
 פרעה קנה את אדמתם, ואת העם
 העביר מן הקצה ועד הקצה. וזהו
 המשך הכתוב, כי גר יהיה זרעך
 בארץ לא להם, שפרעה קנה כל
 הארץ לעצמו, כי קנה הם ואדמתם,
 ואם כן כל רכוש מנרים שייך לפרעה,
 ועל כן שפיר ילאו אחרי כן ברכוש
 גדול, שרשאין היו ליקח שכר העבודה
 המגיע להם.

ונתעוררתי מהצ' המופלג שלמה
 הלל איידליס נ"י, דבזה
 שפיר מוזן המדרש, היס ראה וינס
 (תהלים קיד-ג), ראה ישראל באים
 ורכוש מנרים צידם, ועוד במדרש
 ארונו של יוסף ראה ע"כ. והיינו
 שכאשר ראה הרכוש מנרים צידם, לא
 רצה לקרוע כי זה ממונס של
 המנריים, ואין זה שכר עבודה
 מפרעה, אלא אשה משכנתה ומגרת
 ביתה. אך שוב ראה ארונו של יוסף,
 שקנה כל המנריים לפרעה לעבדים,
 וכל מה שקנה עבד קנה רבו, והרי
 זה שכר עבודה מפרעה, ולכן וינס].

לֶחֶם עוֹנֵי, שְׁעוֹנֵי עֲלֵיו דְּבָרִים הַרְבֵּה (פסחים יז.). יש צוה רמז כי התורה נקראת לחם, וכמו שנאמר (משלי ט-ה) לכו לחמו בלחמי (מגיגה יד.). ויש לחם חמץ שנחמץ מהשאור שזעיסה, ויש לחם מזה, טהורה ונקיה, אין זה שום דבר רק קמח ומים. וזה רמז כי יש לחם של תורה, שהשאור שזעיסה בתוכה, אשר זה כינוי להיזר הרע (צרכות יז.), שמורתו היא שלא לשמה, צפניות של כבוד וכו', וזה חמץ שזריכה ביעור. ויש לחם של תורה, שאין זה שום דבר חיצוני רק קמח ומים לצד, תורה לשמה. ואיתא במשנה (אבות ו-א) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. ועל כן הלחם עוני, שרומז לתורה לשמה, עונין עליו דברים הרבה, לכיין לאמיתה של תורה ולחדש בה כמעין המתגבר. ומתעלה להיות צחינת לדיק גוזר והקצ"ה מקיימה (מועד קטן טז:), ועונין כל תפלותיו שמתפלל, ועונין עליו דברים הרבה.

*

בּוֹפְסִיקִין בין שתי בוסות הראשונות, לשתי בוסות האחרונות, באכילת מצה ומרור ופסודת יום טוב. ונראה כי הכתוב אומר (שמות יז-יז) כי יד על כס י"ה מלחמה לה'

(מהר"ל גבורות ה' פרק ס), ואם כן כוס השני היא נגד רצקה. ורמזו בכוס השני רצקה עם יעקב יחד, שעל ידי רצקה נסתבזה שיקבל יעקב הזכרות, ועל כן אוחזין הכוס השני ואומרים, והיא שעמדה לאבותינו ולנו, לרמז שזכר זה שהוא כנגד רצקה ויעקב, עמדה לאבותינו ולנו, שקיבל יעקב הזכרות כליל פסח, אשר עבור זה זכינו ללחם משיעבוד מצרים, ועומדת לנו בכל דור, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו, והקצ"ה מנילנו מידם, בכח צרכת יחזק ליעקב, הוה גביר לאחריך.

*

מִצְדָּה. ידוע כי מלות מצה סגולה לפרנסה, שממנה נמשך פרנסה כל השנה. וכמו שכתוב צני יששכר (ניסן ח-יב) דלכן בפסח נידונין על התצואה (ראש השנה טו.), ולכן מצ"ה לח"ם עני' בגימטריא גש"ס, ופוסקין מלומר גשם בחג הפסח (תענית ד:), כי גש"ס היא פרנס"ה (שם ב: ע"ש). ויש לרמז במאמרם (אבות ד-ט) כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, שרמזו על מלות מצה לחם עוני, שהמקיים את מלות התורה של לחם עוני, שמשפיע פרנסה, על כן סופו לקיימה מעושר.

*

בגלות, נזכה במהרה לקיים שלש רגלים תחוג לי בשנה ע"כ. ויש לרמוז עוד, כי מצות הפסח היא מצוה ה' למנין המצות, ומצות מצוה מצוה יו"ד למנין המצות, והם אומיות הראשונות של השם י"ה, ובזכותם נזכה שיהא נשלם השם בשלימותו. ולכן אחר שתיית שתי כוסות הראשונות נגד שם י"ה, אוכלין פסח מצוה ומרור, ובזכותם נזכה להשלים השם, בשתי כוסות הבצות אחריה שהם נגד ו"ה, שיושלם השם בצ"ח צן דוד.

והענין כי שם י"ה יש גם בגלות, וחסר רק השם ו"ה, יש לומר דליתא צוה"ק (פ' נשא קכב.) כי משם י"ה נשפע מדת יראה ואהבה, ושם ו"ה נגד תורה ומעשים טובים ע"כ. ובזמן הגלות לא נחסר מישראל האהבה והיראה, אדרבה הגעגעועין הם ביתר שאת מצומן שהיו שרויין על אדמתם, ובכל מקום שהוא נמצא יש אתו עמו אהבת ה' ויראתו. אבל חסר לנו מצות הרצה שהיו צומן שצית המקדש היה קיים, ושיעבוד גלויות מונע אותנו מלקיים מצוה ה' כראוי, ועל כן בשם ו"ה יש חסרון.

*

ברצוה. בהגדה קול יהודה מציא מסידור האר"י ז"ל שיאמר כאן לשם יחוד וכו' ע"כ. והעיר לצאר טעם הדבר, דלכאורה זה רגילין לומר

בעמלק מדור דור. וברש"י ומהו כס, ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחייו. נשבע הקצ"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו. וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר (תהלים ט-ז) האויב תמו חרבות לנצח, זהו עמלק שכתוב בו ועברתו שמרה נצח (עמוס א-א), וערים נתשת אצד זכרם המה (תהלים שס), מהו אומר אחריו, וה' לעולם ישב, הרי השם שלם. כונן למשפט כסאו, הרי כסאו שלם ע"כ. והנה ידוע מספה"ק (זוה"ק ח"ג נה): ועיין ש"ה הק' מסכת פסחים מצוה שמורה אוח קמא) כי הארבע כוסות הם נגד ארבע אומיות שם הוי"ה. וכיון שבזמן הגלות אין שמו שלם, ויד על כס י"ה, ושם ו"ה יהא נשלם לעתיד, על כן יש הפסק צין שתי הכוסות הראשונות לשתי כוסות האחרונות.

והנה מצות סיפור יציאת מצרים מעורר הגאולה, וכמו שפירשו למען תזכור את יום נצחתך מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טז-ג), להציא לימות המשיח (ברכות יב:), שעל ידי זה היא התקרבות הגאולה, להציא לימות המשיח ע"כ (נופת נופים ח"א אוח מא). וכמו כן מצוה מצוה מעורר הגאולה, וכמו שכתוב באור לשמים (פ' משפטים) שלש רגלים תחוג לי בשנה, את חג המצות תשמור (שמות טז-ד), דעל ידי מצוה מצוה שישראל שומריין

הבאת ציכורים היום דייקא, על ידי המחשבה שחשבת היום לעשותו בשלימות, על ידי זה נחשב כאילו כעת הבאת אותו. וזת קול מצרכתו 'תשנה' לשנה הבאה, שלשנה הבאה יהיה שינוי בהבאתך, שתיכף בשעת ההבאה תעשהו בשלימות כדבעי עכדה"ק. ומרן מהרי"ד ז"ע הוסיף לה מקור, מהא דאמרו חז"ל (חגיגה יט.) דצטבל לתרומה ולקודש שצריך כוונה, אם עדיין היו רגליו צמקוה, מהני הכוונה לטהרה, גם אחר שצבל כבר ע"כ.

וְלֶבֶן כאשר האדם גומר הקדר ואומר נרצה, אשר מי שעשה הכל כראוי הוא נרצה לפני ה', מתעורר בהאדם הרהורי תשובה, שהיה יכול לעשותה בהכנה יתירה יותר, באהבה ויראה ושמחה, וחסר לעשותה. ובמחשבה זו יוכל להעלות כל אשר עשה למכונה, על כן אומרים לשם יחוד וכו', כי נחשב לו כאילו התחיל כעת הכל מחדש.

בתחלת עשיית המצוה ולא צעת גומרה. ונראה על פי מה שפירש הרה"ק מהר"י מצעלזא ז"ע, לבאר מה שאחר פרשת וידוי מעשר כתיב ושמת ועשית אותם (דברים כו-טו), ופירש רש"י זת קול מצרכתו, הבאת ציכורים היום תשנה לשנה הבאה. דלכאורה הוה ליה לכתבו צפרשת הבאת ציכורים. ומירץ דאיש ישראל כשבא שנת הביעור, שהוא סוף זמן קיום תרומות ומעשרות ומתנות כהונה, ומתודה לומר עשיתי ככל אשר צויתני, מתחיל להתבונן ולחשוב, האם אמת שעשיתיו צדושה וצטהרה כמו שנצטויתי, הלא יכולתי לקיימם בשלימות יותר. ומחשבה זו מביאו לגעגועים ולהשתוקקות כי אילו היה צידו כעת לחזור ולעשותו, צודאי היה עושהו בשלימות יותר ממה שקיימו, ועל ידי מחשבה זו הוא מעלה עשיית המצוה שעשה, שיחשב כאילו עשאה בשלימות. ועל כן בשעת וידוי הציכורים יוצאת זת קול ומצרכתו,

בסעודה שלישית שבת חוה"מ פסח תשפ"ד לפ"ק

שאינו טובה לאכול מצה, ובלבד שלא יאכל חמץ. מנין אף ששה רשות, תלמוד לומר ששת ימים. זו מדה בתורה, דבר שהיה בכלל ויצא מן

שבעת ימים מצות תאכלו (שמות יג-טו). וברש"י ובמקום אחר הוא אומר (דברים טו-ח) ששת ימים תאכל מצות, למד על שביעי של פסח

הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד ינא, אלא ללמד על הכלל כולו ינא, מה שזיעי רשות אף ששה רשות. יכול אף לילה הראשון רשות, תלמוד לומר (שמות יב-יח) בערב תאכלו מצות, הכתוב קבעו חובה (פסחים קכ.) ע"כ.

והנה ברמזין (יש פרשת דברים) כתוב וזה לשונו, ועוד יוסיף בפר הזו כמה מצות שלא נזכרו כלל, כגון היבוס, ודין המוציא שם רע, והגירושין באשה, ועדים זוממין, וזולתן וכו'. כי אולי לא נהגו באותן המצות רק בארץ, אף על פי שהן חובת הגוף ע"כ. הרי לנו כי במשנה תורה נשתנו כמה דינים ממה שנאמרה מקודם גם לקולא. ולדוגמא מצות יבוס, אשר עד משנה תורה היתה אשת אח איסור ערוה (ויקרא יח-יג), ובמשנה תורה נתחדשה הלכה דאם אין לאחיו בנים מצוה לייבמה. ואם כן גם לעניינינו יש מקום לומר, דכיון דשאר הימים הוי רשות נאמרה רק במשנה תורה, על כן בדור המדבר היתה המצוה מן התורה שבעת ימים מצות תאכלו, חיוב מצות מצוה לכל שבעה, ובמשנה תורה נתחדשה הלכה, כי השבעת ימים הם רשות, רק בערב תאכלו מצות.

אך נריכין להצין טעם הדבר, למה נתהוה שינוי זה בכניסת הארץ. ובפשוטו יש לומר, כי אותו הדור

במדבר היו אלו היוצאים ממצרים, אשר על עורם וזרעם עזרו עינוי השיעבוד, וכאשר הם זכו להגאל, השמחה אכלם עזומה מאד, ומוטל עליהם ציותר להזכיר חסדי ה', ועל כן דור ההוא שבעת ימים מצות תאכלו, להודות על גאולתם שבעת ימים. לא כן בכניסתם לארץ ישראל, שכבר מתו אנשי כל הדור ההוא, ולא נשארו מהם רק יהושע וכלב, והדור החדש עושים החג רק לזכר אצותינו שיצאו ממצרים, על כן להם סגי בהחיוב של לילה אחד בלבד.

*

אך נראה צוה עוד, דהנה מצוה ברע"ב"א (קידושין לו:) דאין יוצאין בזמן מצות מנה, משום דמצוה אינה אלא מחמשת המינים ע"ש. וכן הוא בפני יהושע (שם לח.). והיינו אף כי המן נקרא לחם מן השמים (שמות טו-ד), מכל מקום במצוה דציעין מין לחם שצא לידי חימוץ (פסחים לה.), וזה לא היה בלחם המן. אם כי היה מתהפך הטעם לחמץ על פי מחשבתו (יומא עה.), מכל מקום ע"כ המאכל אינו חמץ, ואין כאן לאו דבל תאכל חמץ, שוב ממילא אינו בקום אכול מצוה. ועיין במגדים חדשים (פ' בשלה שם) אריכות צוה, שכתב דיתכן שצפסקו עצמו לא היה מתהפך המן לטעם חמץ, טעם של איסור. וגם דציעין

לא ידעו מה הוא, למה קראוה בשם מן. — ולהלן (במדבר יא-יז) כתיב, והמן כורע גד הוא ועינו כעין הדולח. ויש להבין למה קראו בשם 'עין'.

וַאֲוֵרֵי יֵשׁ לֹמֵר, דאיתא בגמרא (ראש השנה כא:) כתיב (תהלים יז-)

אמרות ה' אמרות טהורות כסף לרוף בעליל לארץ מוזקק שבעתים. רב ושמואל, חד אמר חמשים שערי צינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר (שם ח□ו) ותחסרהו מעט מאלקים [מוזקק שבעתים, שאדם יכול לדרוש כל דבר ודבר במ"ט ענינים, ז' שביעיות, והם חמשים חסר אחת שנמסרו לו למשה בסיני, למדנו שחמשים נבראו, שהרי מעט נחסר מאלקים] ע"כ. וכתוב בלקוטי תורה להאר"י הק' (פ' ואחמקן) כי קודם שחטאו ישראל היה משה בתכלית השלימות, והיה משיג שער החמשים של נ' שערי צינה הגדול מכולם, וכשחטאו ישראל בעגל נעלם ממנו. וזהו שכתוב ל"ך רד כי שחת עמך (שמות לז-יז), רנה לומר רד ממנין ל"ך. וזהו שאמרו חמשים שערי צינה נבראו בעולם 'וכולן' ניתנו למשה, חסר אחת, פירוש מעיקרא כולם ניתנו לו, ואחר כך חסרוהו אחת וכו' עכ"ד. ואם כן השגת החכמה של כל ישראל הוא רק במ"ט שערים, ורק יחידי סגולה כמשה רבינו זכו ליטול כולם, ולהשיג גם שער הנז"ן.

מזה הנחלת לשבעה ימים (שם לח:), ובמן נאמר איש אל יותר ממנו עד בוקר (שמות טז-יט) ע"ש. ואם כן לא היו יכולין ללכת מנחת מזה במדבר רק מחטים שקנו מתגרים שהציאו למדבר.

והנה בגמרא (יומא עה:) תנו רבנן לחם אצירים אכל איש (תהלים עח-כה), לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו דברי רבי עקיבא. וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל, אמר להם לאו ואמרו לרבי עקיבא, עקיבא, טעית, וכי מלאכי השרת אוכלין לחם, והלא כבר נאמר (דברים ט-ט) לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי, אלא מה אני מקיים לחם אצירים, אל תקרי לחם אצירים אלא לחם אצרים, לחם שנבלע במאחיתם וארבעים ושמונה אצרים [אינו יוצא מן המעיים] ע"כ.

וּבַתְּחִלָּה נבאר פלוגתתם, ובהקדם מאמרם (תענית ט.) שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן, משה ואהרן ומרים. ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן, צאר וענן ומן. צאר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה ע"כ. ויש להבין למה המן דייקא היה בזכותו של משה. — והנה צירידת המן נאמר, ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא, כי לא ידעו מה הוא (שמות טז-יט). ויש להבין אם

איתא ע' פנים לתורה (שם יג-טו, וצוה"ק ח"א מ:). ומירץ כי ההשגה האפשרית לכל בני אדם היא רק צמ"ט שערים, ולכן אמרו שנדרשת צמ"ט פנים. ואולם מנזד ענמה יש ע' פנים לתורה, כי שער הגו"ן הוא שם אה"ה שעולה כ"א, הרי מ"ט וכ"א הוא שבעים עכ"ד. ולכן נאמר על המן, ועי"ו כעין הצדולת, שצהמן ששורשו משער הגו"ן צנינה, היה כח השגה של עי"ן פנים לתורה, והיו הדברים מאירים כעין הצדולת.

והנה אמרו צמדרש (צמדצ"ר יט-ו) דברים שלא נגלו למשה נגלו לרבי עקיבא וחזיריו. וכל יקר ראתה עינו (איוב כח-י) זה רבי עקיבא וחזיריו. ואיתא צסידור רבי קאפל (צכוונת חג השבעות) שרבי עקיבא זכה להשיג שער הגו"ן ע"ש. [וכן כתב הר"ש וויטאל צשערי מאמרי רז"ל (סוף מסכת שבת אה"א), וצדבש לפי (מערכת מ אה"א טו)]. ולכן רבי עקיבא השיג שורש המן שזהו לחם שמלאכי השרת אוכלים, כי השגתו היה גם צשער הגו"ן, לא כן רבי ישמעאל שהשגתו היתה רק צמ"ט שערי צנינה, לא השיג שורש המן למעלה שהיא צשער הגו"ן, ולכן לא קיבל דברי רבי עקיבא.

*

והנה רבי ישמעאל (שם) אחר שדרש שנבלע צרמ"ח אברים, אמר,

וירבן לומר כי הלחם שמלאכי השרת אוכלים הם למעלה צשער הגו"ן של צנינה, ומשם נשפע נשפע המן. [ועיין צש"ך על התורה (ריש פרשת צשלח) כי המן לחם מלאכים, ועל ידה מציינים סתרי התורה וסודותיה וכו'. וזהו כוונת רבי שמעון בן יוחאי שאמר לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן (מכילתא צשלח ויסע צ).] וצגמרא (חגיגה יב:) דצברקיע אשר שמו שחקים, צו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים לעתיד לצוא, שנאמר (ההלים עח-כד) ויוו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ע"כ. ונראה דלכן נקרא 'שחקים', אותיות שחק-ים, כי המן שורשו מנו"ן שערי צנינה, וזהו שחק-ים, עולה נו"ן. וכיון שרק משה זכה להשגת שער הגו"ן, על כן רק צכותו של משה ירד המן. וכאשר ראו ישראל את המן מן השמים, ולא יכלו להשיג שורשו, כי לא היה להם השגה רק צמ"ט שערי צנינה, על כן קראוהו 'מן', שזהו מנו"ן, משער החמשים צנינה, כי לא ידעו מה הוא, שהשגתם היא רק צמ"ט שערי צנינה, ועל כרחק שזה נשפע משער הגו"ן.

והנה צערבי נחל (דרוש צ לפסח) הביא משל"ה הק' (מסכת שבעות ריש חלק תורה אור), שהקשה על מה דפעמים איתא שהתורה נדרשת צמ"ט פנים (צמדצ"ר צ-ג), ופעמים

אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אונק והיה בשבתך חוץ וחסרתה זה ושבת וכסית את לאתך (דברים כג-ד), דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן להם. רבי אלעזר בן פרטא אומר אפילו דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להם, מן מפניגן, אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אונק, לאחר שסרחו [שנתלוננו על כך שאמרו (במדבר כה-ה) בלחם הקלוקל]. אמר הקב"ה, אני אמרתי שיהיו ישראל לפני כמלאכי השרת, ואתם לא עשיתם כך, עכשיו אני מטריח אתכם שלש פרסאות, דכתיב (במדבר לג-ט) ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אצל השטים, ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא דוכתא ותלתא פרסי הוא. ותנא כשהן נפנין אין נפנין לא לפנייהם ולא ללדייהם [שאין יודעים לאיזה זד עניים הולכים], אלא לאחוריהם [דיודעים הם שלא יחזרו לאחוריהם, ואתן שלפנים זריכין ללאת לסוף המחנה מאחור] ע"כ.

אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אונק והיה בשבתך חוץ וחסרתה זה ושבת וכסית את לאתך (דברים כג-ד), דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן להם. רבי אלעזר בן פרטא אומר אפילו דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להם, מן מפניגן, אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אונק, לאחר שסרחו [שנתלוננו על כך שאמרו (במדבר כה-ה) בלחם הקלוקל]. אמר הקב"ה, אני אמרתי שיהיו ישראל לפני כמלאכי השרת, ואתם לא עשיתם כך, עכשיו אני מטריח אתכם שלש פרסאות, דכתיב (במדבר לג-ט) ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אצל השטים, ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא דוכתא ותלתא פרסי הוא. ותנא כשהן נפנין אין נפנין לא לפנייהם ולא ללדייהם [שאין יודעים לאיזה זד עניים הולכים], אלא לאחוריהם [דיודעים הם שלא יחזרו לאחוריהם, ואתן שלפנים זריכין ללאת לסוף המחנה מאחור] ע"כ.

אך בספר רוח חיים להגר"ח מוולאזין ז"ל (אבות ג-ג) העיר, דמה קשיא ליה מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אונק, הא היו אוכלים בשר מבהמותיהם. וגם אי נימא דסבירא ליה להתנא דבשר תאווה נאסר במדבר, כדעת רבי ישמעאל (חולין יז.), הא אכלו בשר שלמים. וזריכין לומר דגם הוא נבלע באברים כמו המן, שהאש שרף את החלק הרע שבו, וחלק הבעלים היו כולו טוב, ונבלע כולו באברים, ואינו מוציא ממנו פסולת ע"כ. [ולפי זה כל הימים שצית המקדש היה קיים, לא הוצרכו להפנות מבשר קדשים שאכלו, כי היה נבלע להכהנים באצריהם].

ואם כן אלו שאכלו מהתגרי אומות העולם היה להם טירחא מרובה אחר זה להפנות, כי מתחלת המחנה עד סופה היה י"ב מילין, דרך יותר מג' שעות, ושזו חזרה משם לביתו. [ובתרגום יונתן (במדבר כא-לה) כתוב דמחנה ישראל היה שש פרסאות ע"ש. ואם כן אורך הדרך כפול]. וזודאי

ובעין זה כתוב בערוך לנר (סוכה מג: ד"ה תשבו), דגם אי נימא דדברים שתגרי אומות העולם מוכרין

ישראל שלח הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן. ומהו כן עשו, אף משה ואהרן כן עשו ע"ש. והיא פליאה, דבשלמא מה שהשמיענו שישראל עשו כדבר משה, יש רבותא בדבר שהאמינו במשה בציווי ה', אבל להשמיענו כי גם אהרן ומשה ששמעו כן מפי ה', כן עשו, מה חידוש יש בזה.

להן אין המן מפיגן, מכל מקום בשר קדשים כולי עלמא מודים שעל ידי המן גם הם נבלעו ע"ש. [ולפי זה רק במדבר היה כן, ששם היה אכילת המן]. ולפי זה יש לומר דגם אכילה של מצוה, כגון מצות מצה, היה המן מפיגן, כמו שמפיג בשר קדשים והמנחות שאכלו.

אך ונראה דכליל פסח לנו לוקחין המנה האמצעית שנקרא לוי ומשצדין אותה, ובה מקיימין מצות אכילת מצה ואפיקומן. ויש לומר בטעם הדבר, דלכאורה יש להצין דהלא מצואר ברש"י (שמות ה-ד) דמלאכת שיעבוד מצרים לא היתה על שבט לוי, ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים וצאים שלא ברשות (שמו"ר ה-טו) ע"כ. ואם כן מאיזה טעם, גם שבט זה צריכין לחוגג חג המצות עבור גאולתם ממצרים, הא הם לא היו משועבדים שם.

אך הענין הוא, דהנה הגזירה היתה ועבדום וענו אותם ארבע מצות שנה ואחרי כן יצאו (בראשית טו-יג). ולבסוף יצאו באמצע הזמן. וכחוצ בערוגת הבשם (ריש פרשת וארא) דמצואר ברמז"ן (א-יא) דאי אפשר שעבדו בחומר ובלבנים תמיד לא יצבותו, דאם כן היו ממלאים מצרים בתים ועיירות, אבל היה דרך זה מס חודש חליפות ע"ש. ולכאורה הא אמרו

זה אחי שפיר באכילת מצה של מצוה, אבל במצוה של רשות, אין המן מפיגן, והיה להם טירחא יתירה בחג הפסח יותר מכל ימות השנה, לטרוח ללכת לאחורי המחנה, שכרוכה בצטול תורה [שהרי המצות שנשארה להם, יש בהם חשיבות של שירי מצוה (רש"י שמות יב-לד). וגם היו צריכין לאכלם משום איסורא דכל תשחית].

על כן במדבר באה המצוה שבעת ימים מצות תאכלו, לאכול מצה כל שבעה מן התורה, ועל כן כל אכילתם בפסח היה המן מפיגן. אבל בעת כניסתם לארץ, אשר מעתה יאכלו הכל מעבור הארץ, ויפסק המן, וישבו בעיר נושבת, בלי טירחא להפנות, מאז חיוצ מצוה רק בערב, ושאר הימים רשות.

*

וילבו ויעשו בני ישראל כאשר נזוה ה' את משה ואהרן כן עשו (שמות יב-כח). וברש"י להגיד שבתן של

שאני צענמי איני עוצד כלל, זה אינו, כיון שכל איש ישראל מצטער מאוד בצרת חצירו. דאי לאו הכי, שאין לאיש ישראל שייכות עם צער חצירו, אם כן עדיין לא נשלם הזמן, ולזה 'קובל אני על ששלחתני', כי לפי זה עדיין לא הגיע זמנם ללאת ממנרים ע"כ.

ועל דרך זה היה צצט לוי, הם נצטערו צשיעצוד אחיהם כמו צרת נפשם, כי הכלל ישראל הם קומה שלימה, וכל אחד מישראל הוא ענף מהאילן. וכמו האדם יש בו רמ"ח אברים, מכל מקום כאשר יש מכה באבר אחד, כל הגוף מרגיש בצערו, כן הוא בכלל ישראל. ושצט לוי הרגישו צרתן של ישראל כאילו הם עצמם צשיעצוד, ובגאולתן של ישראל גם הם המה נגאלו, ועל כן גם הם חוגגין חג הפסח.

ולפי זה הכלל ישראל צמנרים היה שיעצודם צמנרים כפול, הן מצרת השיעצוד צגופם, והן מה שנצטערו צהשיעצוד של חצריהם. לא כן צצט לוי, אללם היה רק המחצית, רק הצער של מה שנשתתפו צצרתן של ישראל, אבל שיעצוד הגוף של עצמם לא היה להם. ועל כן שוצרין המנה של לוי, להורות כי להם לא היה אלל מחצית השיעצוד מכל ישראל. ומה שישראל אחד מצטער צצרתן של חצריהם, זה חצוב מאד

דקישוי השיעצוד השלים, וכיון ללא עשו צעצודה צלי הרף, אם כן לא היה קישוי השיעצוד. אמנם כל אחד הצטער גם צצרת חצירו והיה להם העינוי צכפליים, דאיתא צמדרש (ויק"ר לז-ה) שנגאלו ישראל ממנרים צזכות שלא היה צהן דלטורין והיה אחדות ציניהם, וכיון שכל אחד ואחד ראה שיעצודו של חצירו, היה מיצר ודואג ונצצר לצו צקרצו יותר ממה שהוא היה עוצד, ואם כן תמיד לא נחו ולא שקטו מרוב העצודה ולא מצאו מנוח כלל, וממילא היה תמיד קושי השיעצוד גדול. והיינו פקידה כפולה דקאמר פקוד פקדתי אחכם (שמות ג-טו), שכל אחד ואחד יהיה נושע צישועה כפולה, ישועה של עצמו וישועת חצירו. וזה הסימן ורמו הגאולה (רשי" שמות ג-יח), דכיון שיש אלל כל אחד פקידה כפולה, נשלם על ידי זה הזמן וצא עת הגאולה ע"כ.

וב"ק אצא מארי ז"ל צספרו ויאמר יהושע (פ' שמות) ציאר צזה דצרי רשי" (ה-כז), למנה הרעותה לעם הזה למנה זה שלחתני, ואם תאמר מה איכפת לך, קובל אני על ששלחתני. וכבר תמהו המפרשים על השאלה והתשובה צזה. אך משה טען ואמר, ממה נפשך יש לי טענה וחציעה, חדא, למנה הרעותה לעם הזה, וצר לי מאוד צערס ושעצודם של ישראל. ואם תאמר מה איכפת לך, כיון

שגם הם הרגישו צוה גאולתם כאילו הם עצמם היו צשיעבוד ונגאלו, וזהו מעלה גדולה.

[ויש לומר דזהו שאלת הרשע, מה העבודה הזאת לכם, למה כל ישראל מחוייבין צמנות היום, הא שצט לוי לא היו צשיעבוד, ומה להם צצער אחרים שנגאלו. ואם כן הוציא עצמו מן הכלל ישראל, שאינו מכיר כי כלל ישראל הם קומה שלימה, וכל אבר מרגיש צצער אבר אחר, וכפר צעיקר, צהשורש של ישראל. ולפי דצבריו לא היו צריכין לצאת ממצרים קודם הזמן של הארצע מאות שנה, שלא נשלם הזמן רק עבור צהשתתפו צצרת מצריהם, והיה השיעבוד כפול, ולכן אילו היה שם לא היה נגאל].

אלל ה', וממנה אנו לוקמין המצה לקיים צהם מצות אכילת המצה ואפיקומן.

והנה אף כי צודאי כל אחד מישראל מנטער צצרתן של ישראל, אצל יש צוה צמה דרגות עד צמה מגיע אצלו אהצת ישראל, להיות אצלו ואהצת לרעך 'כמוך' ממש (ויקרא יט-יח), להרגיש צרת אחרים ממש כמו צרתו. והנה משה ואהרן לא היו צשיעבוד עצמם, ומשה רצינו לא היה רואה כלל שיעבוד אחיו, כי לא היה צמנרים. עם כל זה כאשר נצטוו לעשות מצות חג הפסח, צודאי שלהכלל ישראל היה צוה שמחה עצומה צגאולתן, והשמיענו הכתוב על משה ואהרן 'כן' עשו, שהם עשו כן צדיוק כמו כל ישראל,

בליל שביעי של פסח תשפ"ד לפ"ק

כדי להצילם ולצצוע המצריים. ומהו התשובה, מלפני אדון חולי ארץ, למה הזכיר שה' הוא צורא עולם.

ו**צרא** דאיתא צמדש (צ"ר ה-ה) אמר רצי יוחנן תנאין התנה הקצ"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל, הדא הוא דכתיב (שמות יד-כו) וישב הים לציתנו, לתנאו שהתנה עמו

הים ראה וינס הירדן יסוב לאחור, ההרים רקדו כאילים גצעות צצני לאן, מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור, ההרים תרקדו כאילים גצעות צצני לאן, מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלו-ה יעקב (מהלים קיד-ג). ויש להצין השאלה והתשובה, ששואל מה לך הים כי תנוס, הלא ישראל היו צעת צרה ממצרים, ונס

תנאי מתחלת הצריאה, כאשר הארץ היתה תוהו ובוהו, ורוח אלקים מרחפת על פני המים (א-ב). ומלפני אדון חולי ארץ, עוד קודם שהקב"ה ייסד הארץ, התנה כבר תנאי זה עם הים, ולכן הוצרך לנוס.

*

ובמודרש מה ראה, ראה ישראל ורכוש מצרים צידם. וציאורו נראה, דבאמת עדיין לא נשלם הזמן של הגלות במצרים, שנגזרה הגזירה ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (צראשית טו-יג), ואין חיוב על הים כעת לקיים תנאו. אמנם כבר מצוהר במפרשים טעמים שונים איך נשלם הזמן. או שחושבים מלידת יצחק, או קישוי השיעבוד השלים הזמן. וראיה לזה שנשלם הזמן, שהרי ה' אמר 'ואחרי כן' יאלו צרכוש גדול, שרק אחר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה יאלו צרכוש גדול, ואיך הם באים כעת ורכוש מצרים צידם, ועל כרחק שנשלם הזמן לפי חשבוננו של מקום, ומוטל עליו להקדע כעת לפניהם.

*

אמנם יש לומר, לדארה עבדו הרכוש מצרים שצידם ראה הים למנוע מלצקוע לפניהם. דהנה

ע"כ. וראיתי להקשות מתי התנה זאת ה' עם הים, הא קודם שנצרא לא היה עם מי להתנות. ואם התנאי היה לאחר שנצרא, הרי היה תנאי לאחר המעשה ואינו תנאי (צרא מציעא זד). ויש לומר דאיתא צרש"י (צראשית א-ד) דכל תולדות שמים וארץ נצראו מיום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ציוס שנגזר עליו, הוא שכתוב (א-א) את השמים, לרבות תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה (צ"ר יז-ד) ע"כ. והינו שכל הצריאה נצראה ככה ציוס הראשון, אבל לא יאלו צפועל או, והים נתווה רק ציוס השלישי, יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היצעה (א-ט). וקודם שיאלו לפועל התנה עמהם התנאי.

והייעם שהתנה עמהם התנאי מתחלת הצריאה, כי אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן מקדים וצורא להם רפואה תחלה (מגילה יג:). והיינו שגם אם ישראל לא יהיו ראויים או לעשות עבורם נס, יאל מוכן לפניהם הישועה מתוך הטבע בתחלת צריאתם. והנה שרו של ים טען מה נשתנה אלו מאלו, ונתמלא עליהם חימה וציקש לטבען (ילקוט בשלח רלד), וצסופו קרע לפניהם. ועל זה שואל מה לך הים כי תנוס, הלא הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, ומה נשתנו אלו מאלו. ועל זה משיב, כי זה היה

(שם ד-ה), הכל שייך להקצ"ה. והוא על דרך הילדים שהם צבית אציהם, עם כי האב נותן לכל אחד מהבנים לחם לחול ובגד ללבוש, הכל הוא עדיין נכסי האב, וכאשר רוצה ליקח חזרה מצן אחד כדי ליתן לחצירו הרשות צידו. ועל דרך זה לה' הארץ ומלואה, וצידו ליטול מזה וליתן לזה כאשר עולה צרכו. ומכל שכן הקצ"ה שהוא אדון העולם, והכל הם עבדיו, וכל מה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פח:), שייך הכל להאדון. וכמו שיכול ליתן ארץ לאומה, ושבו ליטלה ממנו. כן הרכוש של מצרים הכל הוא נכסי ה', וכאשר אומר לישראל ואחרי כן יאלו ברכוש גדול, אין כאן גזל ואין כאן לטגים, והכל שייך לישראל.

ובאשר הם ראה רכוש מצרים צידם, צתחלה היסס לקרוע לפניהם, כי הרכוש גזול אלנם. ועם כל זה הם ראה רכוש מצרים צידם וינס. ועל זה שואל מה לך היס כי תנוס, מה הכריע אלנו שעם כל זה נס מפניהם. ועל זה בא התשובה 'מלפני אדון חולי ארץ', הלל ה' צרא את הארץ, ולה' הארץ ומלואה, הוא צראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, צרכו נתנה להם, וצרכו נטלה מהם ונתנה לנו.

*

ישוב שואל המשורר, על מה שההרים רקדו כאילים וגזעות

רכוש זה הגיע להם ממצרים רק צדך שאלה דהדרה צעיניה, וכמו שנאמר וצני ישראל עשו כדבר משה ושאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות (שמות יב-לה), ומוטל עליהם להשיב הרכוש לצעליהם, ואין יסייע הם ידי עוצרי עזירה ליטול עמהם כסף אחרים שאין צדעתם להחזיר, שאמר ה' להם, כי אשר ראייתם את מצרים היום, לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (יד-ג). ובאמת מצינו בגמרא (סנהדרין נא.) שבאו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, תנו לנו כסף וזהב שנטלחם ממנו ע"ש.

אבל באמת הקושיא מעיקרה ליתא, דמבואר ברש"י (בראשית א-ה) אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם (שמות יב-ג), שהיא מנחה ראשונה שננטו זה ישראל, ומה טעם פתח בצראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קיא-ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל לטגים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקצ"ה היא, הוא צראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, צרכו נתנה להם וצרכו נטלה מהם ונתנה לנו ע"כ.

וביאורו כי גם אחר שה' נתן הארץ לבני אדם (תהלים קטו-טז), עם כל זה לה' הארץ ומלואה

טעותן מודים שהעבודה זרה אין לה שליטה צים], אבל הקב"ה שליט צים וביצשה, מציל צים ומציל ביצשה ע"כ. [ועיין בגמרא (גיטין טו:) שאמר טיטוס, כמדומה אני שאלקיהם של אלו אין גבורתו אלא צמים]. ואם כן נס על הים הכל מודים שזהו רק מיד ה', כי אין עבודה זרה שולטת שם גם לדעת עובדיה. ומכל שכן בקריעת ים סוף, שהראו באצבע ואמרו, זה אלי ואנוהו (שמות טו-ג), וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל (מכילתא פ' בשלח שירה ג). וגגלה צים כגבור מלחמה (רש"י שמות כ-ג). ואם כן נס על הים הכל מכירין כי מאת ה' היתה זאת, ושפיר אמרינן שירה על נס צים כמו על נס שצאריך ישראל.

וְלִבָּן כאשר שואל לההרים והגבעות, למה תרקדו כאילים וכבני נאן, לשמחה מה זו עושה, לומר שירה על נס שצחורה לארץ. על זה משיב, כי שאני נס שעל הים, מקום אשר רק ה' שורה שם, שהוא דומה צזה לנס של ארץ ישראל. ואמר 'מלפני אדון חולי ארץ', הנס נעשה על הים שהיה עוד לפני שחולי ה' הארץ, שהארץ היתה תוהו וצוהו ורוח אלקים מרחפת על פני המים. 'מלפני אלו-ה יעקב', על הים גם עובדי עבודה זרה מודים ששולט עליה רק אלו-ה יעקב, ושפיר יכולין לומר שירה על הנס שנעשה

כבני נאן, אשר מרוב שמחה של קריעת ים סוף רקדו ההרים והגבעות, ושואל למה ההרים תרקדו כאילים וגבעות כבני נאן. וגם שאלה זו זריכה ביאור, מי לא ישמח בישועתן של ישראל, שהושיעם ה' מידי המצריים שעינו אותם.

וּבְרֵאדָה דאיתא בגמרא (מגילה יד.) ללא תיקנו לומר הלל על נס של פורים, לפי שאין אומרים הלל על נס שצחורה לארץ. ופריך יניחת מצרים דנס שצחורה לארץ, היכי אמרינן שירה וכו' ע"ש. ויש לומר עוד, דהנה הטעם שאין אומרים הלל אלא על נס צאריך ישראל, כי ארץ ישראל מושגת רק מאת ה', ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלקיך צה (דברים יא-ג), וכל אחד רואה צהנס רק יד ה' שעשה זאת (עיין מהרש"א ערכין י:). והנה מצואר צירושלמי (עבודה זרה ג-א) אלכסנדרוס מוקדון כד צעא מיסק לעיל [עשה דצר אחד וישצ על הנשר להגציה עצמו למעלה ולראות על פני הארץ ככתוב צדברי הימים שלהם. פני משה], והוה סלק וסלק סלק, עד שראה את העולם ככדור ואת הים כקערה. צגין כן ציירין לה [להעבודה זרה] כדורא צידה [שחופס צידו כדור עגולה]. ופריך ויצורינה קערה צידה [כמו קערה עגולה ולרמוז גם על הים], ומשני אינו שליט צים [הם עצמן לפי

והלפידים, והוא נגש אל הערפל, והקול מדבר אליו ואנו שומעים, משה משה, לך אמור להן כך וכך. וכן הוא אומר (דברים ה-ד) פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר (שם ה-ג) לא את אבותינו כרת ה' את הצרית הזאת. ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין צו דופי, שנאמר (שמות יט-ט) הנה אנכי בא אליך בצע הענן בצבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו צו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה ע"כ.

והגה עד עתה האמינו ישראל צמחה שצא בדבר ה', רק על ידי האותות שעשה לפניהם, נאמנות שיש עדיין אחריה הרהור ומחשבה ודופי, שאפשר שיעשה האות בלבט וכשישוף. והרי שני המכות הראשונות עשו גם חרטומי מצרים כן, ורק צמחה השלישית אמרו אצבע אלקים הוא (ח-טו), ואכתי יתכן שיש חרטומים יותר גדולים שיכולים לעשות גם זאת. ומה גם יתכן שיש כח עצודה זרה העושה זאת. אמנם צנן קריעת ים סוף נתאמת אצלם האמונה ציטר שאת, שעל נס זה לא נשאר הרהור ומחשבה ודופי. כי אין מקום לומר שנעשה זאת בכישוף ובלט, שהרי אמרו (סנהדרין סו:) לכל מיני מכשפות

צים. [ועיין בתהלים ויגד משה שפירש על פי דברי הירושלמי הנ"ל הכתוב, כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוונה (שם כד-ה) ע"ש].

*

והכתוב אומר, וירא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה ה' במצרים, וייראו העם את ה' ויאמינו צה' וצמחה עבדו, אז ישיר משה וצני ישראל את השירה הזאת (יד-לא). ולכאורה הרי גם עד עתה האמינו ישראל צה' וצמחה. וכמו שנאמר, ויאספו את כל זקני בני ישראל וגו', ויעש האותות לעיני העם, ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל (שמות ד-ט).

וגראה דאיתא צרמב"ם (ה' יסודי התורה ח-ה) משה רבינו לא האמינו צו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבט דופי, שאפשר שיעשה האות בלבט וכישוף, אלא כל האותות שעשה משה צמדבר, לפי הצורך עשאה, לא להציא רחיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים, קרע את הים והצליח צתוכו. נרכנו למזון, הוריד לנו את המן. נמא, צקע להן את האצן. כפרו צו עדת קרת, בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות. וצמחה האמינו צו, צמעמד הר סיני, שעיינו ראו ולא זר, ואזינו שמעו ולא אחר, האש והקולות

ויאמינו בה' ובמשה עבדו, שנתעלה
 אמונתם ממנה שהיה להם עד עתה,
 שנשאר בו מחשבה והרהור בכל
 האמות שעשו. אבל על נס הים
 הכירו לאמיתו שמאת ה' היתה זאת.
 ולכן רק 'אז' ישיר משה ו בני ישראל
 את השירה הזאת, כי באמת אין
 אומרים שירה על נס שבחונה לארץ,
 רק על נס שנעשה בארץ ישראל,
 מקום אשר רק עיני ה' אלקיך בה.
 אבל כעת על הים שנתצבר להם שזהו
 נס אמיתי מה', על כן פתחו פיהם
 יחד לומר עלה שירה.

נבדקין על מים חיים ונימוחין, ואם
 כן אין כישוף שולט בהם. ואין מקום
 להרהר שהנס בא מכח עבודה זרה,
 כי אין עבודה זרה שולט בהם, ועל
 כרחק שזהו אות אמת מן השמים.
 ומה גם שעל הים ראו שנגלה לפניהם
 כבוד ה' בעלמו, עד שיכולים היו
 להראות זה א-לי.

ויעל כן אמר, וירא ישראל את הים
 הגדולה אשר עשה ה' במצרים,
 כולם ראו בעיני בשר שה' עשה כל
 זאת, ואין מעורב בה כח אחר, ולכן

בסעודת נעילת החג פסח תשפ"ד לפ"ק

אחי במעמד כל החצורה, דאדם גדול
 הוא ושמה במנות, זימנא חדא סמך
 גאולה לתפלה, ולא פסיק חוכא
 מפומיה כוליה יומא ע"כ. ובתוספות
 הקשו הלא כל העולם סומכין גאולה
 לתפלה, ומאי רבותיה דרצ צרונא דלא
 פסיק חוכא מפומיה ע"ש. וכמו כן
 תקשה על מאמרם שאינו ניזוק כל
 היום, והא כל העולם סומכין גאולה
 לתפלה, ואנו רואין שניזוקין. [ולכן
 פירשו בתוספות, דסומך גאולה לתפלה
 כותיקין, שקורין קריאת שמע קודם
 הכן, ותפלה לאחר הכן ע"ש].

בגמרא (ברכות ט:) העיד רבי יוסי
 בן אליקים משום קהלל
 קדישא דבירושלים, כל הסומך גאולה
 לתפלה אינו ניזוק כל היום כולו. אמר
 רבי זירא איני, והא אנא סמכי
 ואיתוקי. אמר ליה במאי איתוקת,
 דאמטיית אסא לבי מלכא, התם נמי
 מיבעי לך למיהב אגרא למחזי אפי
 מלכא, דאמר רבי יוחנן לעולם ישתדל
 אדם לרוך לקראת מלכי ישראל, ולא
 לקראת מלכי ישראל בצד אלא אפילו
 לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה
 יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות
 העולם. אמר ליה רבי אלעא לעולא, כי
 עיילת להתם שחיל בשלמא דרצ צרונא

האדם להתעלות, שכל ימי חיותו 'יחיה' האמונה אללו, ולהיות נגד עיניו תמיד, לא רק שיאמין בלב שיש בורא עולם, אלא שיאיר אללו כדבר המוחש שרואה בעיניו. והיינו שכאשר מאמין שיש בעלים להצירה, והקב"ה ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, יאיר נגד עיניו, אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' (ירמיה כג-כד). יתכן שהאדם מאמין, ועם כל זה כאשר בא לידי מעשה, הוא נוהג כאילו אין כאן עין רואה. ועל זה בא חג הפסח, להכניס האמונה בתוך תוכו של האדם, שכל עצמותיו ירגישו האמונה שהתעטם בהיום טוב, חג של אמונה.

ובאשר מאמין כי הקב"ה משגיח עליו בהשגחה פרטית, הוא שרוי כל היום בשמחה. אין מי שיכול לעשות לו דבר בלי הכרזה מן השמים, אין אדם נוגע במוכן לחצירו (יומא לא:). ומה שה' עושה לו היא מלא חסד, ומאחר לא תצא הרעות. ואם לא מבין ומשיג כעת הטובה שמונחת בזה, יבוא יום שישגי הטובה שהיתה טמונה במעשי ה', ויש לחיות בהשקפה זו, שיאיר אללו אמונה זו אשר הרכיש עצמו בימי החג.

ובתוב בספרן של לדיקים (מערכת יא אית טז), שהרה"ק מצאריטש'ע ז"ע צעת שבה פעם

אנו עומדים בקעודה האחרונה של חג הפסח, אשר בראש כל מועדות נשאת פסח. חג הפסח הוא הראש של כל המועדות, כמו שבראש האדם תלוי כל החושים ואצרי האדם, כן הוא חג הפסח. חג פסח הוא יום טוב של אמונה, שבה חזקוק והעמידן על אחת (מכות כד.), אשר כל מלותיו אמונה (תהלים קיט-פ), וכמו שהתחיל ה' תורתו, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ-כג). החג של פסח אינו רק הודאה על הנסים שעשה לנו בצאתנו ממצרים. אלא ימים של התבוננות בריבוי הנסים שעשה ה' בעולם, אשר בזה מתחמת אלל האדם שיש בורא עולם, שהרי יש בידו לשדד טבע העולם כרצונו. ומורה גם שהוא משגיח על עולמו, עד שהוא בוחן ציין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור (בבא מציעא סא:), ויש השגחה פרטית מה' על כל מה שנעשה בעולם.

אך יש להבין, הלא כולנו מאמינים בני מאמינים, וגם אדם פשוט שאינו מקיים מצות התורה כראוי, הוא מוכן למסור נפשו וליהרג על קידוש שמו, כי האמונה נמודה בלב כל ישראל. ומה גם שבכל יום ויום יש מצוה של זכירת יציאת מצרים, ומה מוסף עוד שצעת ימי חג הפסח למאמינים בני מאמינים. אך הענין הוא, כי חג הפסח יש להציא את

עברו עליו מאורעות שחשב שאין רעה יותר מזה, ושוב לאחר זמן נתגלה לו חסד ה' שהיה צוה, וסוף מעשה במחשבה תחלה.

*

אִיתָא במפרשים על הא דהלל היה כורך מצה ומרור ואוכלם ביחד (פסחים קטו). כי המצה רומז על טוֹבַת הגאולה, שגורשו ממצרים. והמרור רומז על קישוי השיעבוד, וימררו את חייהם. וזה בא להורות, כי גם קישוי השיעבוד היתה באמת טוֹבַת רבה לישראל, ששם מודככו נפשות ישראל שיוכלו לקבל התורה, וכמו שנאמר (דברים ד-כ) ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה. ולכן היה כורך מצה ומרור יחד ואוכלם בהסיצה, שאכל גם המרור בהסיצה כמו המצה, שיש לברך על הרעה כמו שמברך על הטובה.

וְזָה היה מדתו של הלל, וכמאמרם (ברכות ס). מעשה בהלל הזקן שהיה בא צדק, ושמע קול נאותה בעיר, אמר מוצטת אני שאין זה בתוך ביתי. ופירשו שאין הכוונה שהיה בטוח שלא תצוא נרה לתוך ביתו, שודאי באות נרות גם לבתי הנדיקים, אלא שהנדיקים מקבלים עליהם את הנרות צדק שונה משאר העם. צעל אמונה

חזרה מרצו הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע, שאל אותו חמיו, מה נתחדש לך בצית הרב. השיב לו, נודעתי 'אז עם איז דא א גאט אויף דער וועלט'. ואמר לו חמיו ומי לא ידע זאת, ויקרא את שפחתו ושאל אותה, הידעת שיש חלקים בעולם, ותאמר ידעתי. ואמר הרה"ק היא אומרת, אבל אני באמת יודע ע"כ. וזהו המתנה של חג הפסח שיתעלה באמונתו, לא רק שתהא אמונת ה' בלבד ובפיו, אלא צידיעה והרגשה, להרגיש בחיי יום יום שהוא מושגת מהצורא עולם.

וְשִׁמְעֵתִי מכ"ק אבא מארי זצ"ל, דלכן אומרים בקיום ליל הסדר, אחד מי יודע, אחד אני יודע, אחד חלקינו שבשמים ובארץ. כי אחר ריבוי הסיפור ציניאית מצרים יש להגיע לצחינת אני 'יודע' שאחד חלקינו, לא באמירה לבד, אלא דע את חלקי אביך ועצדו (דברי הימים א כח-ט).

וּבְאִשֶּׁר יהודי מאמין שהכל היא מה', הוא מקבל הכל בשמחה, ומברך על הרעה כשם שמברך על הטובה (ברכות נד). ובכל מאורע רע מוכרח להיות טובה בפנימיותו, כי רחום וחנון ה'. לפעמים היא לכפרת עונות, לזכך אותו לחיי העולם הבא. ולפעמים זה בחשבון על טובה שיתהוה מזה אחר כך. וזה יוכל להכיר כל אדם, כי הרבה פעמים

לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על צשורות טובות אומר צרוך הטוב והמטיב, ועל צשורות רעות אומר צרוך דיין האמת. לעולם הבא, כולו הטוב והמטיב [שאין שם צשורה רעה] ע"כ. ופירשו כי בעולם הבא יכירו כל הטובות שהיו טמונים בהרע, ועל כולם יצרכו אז צרכת הטוב והמטיב (עיין ג"ח שם). וזה שאמרו על האצות הקדושים שהטעימן בעולם הזה מעין עולם הבא, שעצרו כל מאורעות ימיהם בשמחה וטוב לב, מעין העולם הבא שכולו הטוב והמטיב.

שלימה מכיר את הטובה הטמונה בתוך כל צרה, והוא רואה צרה מעין תרופה מרה הנמסרת על ידי רופא מומחה, והוא צריך לקצול את המרירות באופן זמני כדי להצריא. אין הוא נווח בעת צרה, וגם מחנך את משפחתו בצמדה זו, שגם הם לא ינווחו בעת צרה, משום כך היה הלל בטוח שאין הנווחות באות מתוך ציתו (עיין אסיפת זקנים בשם רבי משה אלמוסנינו). ולכן היה הלל כורך מצה ומרור ואוכלים ביחד, כי אין שום מאורע רע בעולם, הכל מושגח מן השמים, ויש לקבל הכל בשמחה.

*

ובאברהם אבינו כתיב, ואברהם זקן בא צימים וה' צרך את אברהם בכל, כל ימי חייו מנערותו עד זקנותו, בכל מה שאירע לפניו הרגיש בזה צרכה. וצ"ח נאמר ואוכל מכל, בכל מה שהזמין ה' לאכילתו היה לו בזה הכל. ויעקב אבינו אמר יש לי כל, עם כל הדורן שלקה עשו ממנו לא חסר לו דבר, יש לי כל, מה שה' נותן לי זהו כל מה שאני צריך. — ואנו מצרכין בכל יום בצרכות השחר, שעשה לי כל צרכי, ומה שלא הזמין לי, זהו סימן שאינו לטובתי. וזהו מדות האצות הקדושים שנתצרכו בכל מכל כל.

ולבן אנו חוגגים חג הפסח שמונה ימים, שיש בהם קצ"ב שעות,

אנו חוגגים חג הפסח (בחון לארץ) שמונה ימים, שהם ביחד קצ"ב שעות. ונראה לאיתא בגמרא (בבא בתרא ז.) שלשה הטעימן הקצ"ב בעולם הזה מעין העולם הבא, אלו הן אברהם יצחק ויעקב. אברהם דכתיב ציה (בראשית כד-ה) וה' צרך את אברהם בכל. יצחק דכתיב ציה (כו-ג) ואוכל מכל. יעקב דכתיב ציה (לג-יא) וכי יש לי כל [כלומר לא חסרו שום טובה] ע"כ.

וענינו הוא, כי עולם הבא הוא עולם שכולו טוב (קידושין לט:), אין בו לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות (ברכות ז.). ואמרו (פסחים ז.)

אכילת מנחה אחר חצות לילה, שאז יאלו ממזרים ונתקיים ויאפו את הצק עוגות מנחה. גם יש להבין הטעם של אכילת מנחה במזרים בלילה, קודם יציאת ממזרים, הא עדיין לא התחיל הגאולה. וגם מהו הטעם של הקרבן פסח שהקריבו קודם מכת בכורות, שעדיין לא פסח על צחי ישראל.

אך הענין הוא, כי כאשר יהודי מאמין ביצועה אשר הוצטח מה', שדבר אחד מדבריך אחר לא ישוב ריקם, ואין שום כח יוכל לבטל זאת, הוא אינו צריך לראות הגאולה בעיניו כדי שיהא שמח, אלא הוא נותן שבת והודאה תיכף, וכאשר הוצטח ישועתו מפי ה', הוא שמח תיכף ונותן הודאה. ועל דרך משל, מי שזוכה הון רב בגורל (לאטעריי), גם כאשר עדיין לא ראה פרטת אחת מזה, הוא שמח וטוב לבב, כי בטוח הוא שבזמן קט יציאו לו זאת.

ולבן כאשר ה' אומר, עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מזרים, אחרי כן ישלח אתכם מזה, כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה (יא-ה). גם בעודם שקועים בהגלות עשו משתה ושמחה, יש לאכול קרבן פסח תיכף, כי יפסח ה' על צחי בני ישראל. ויש לאכול מנחה, כי יגרשו ממזרים ולא יוכל צקם להחמיץ, ויאפו את הצק עוגות מנחה. יהודי המאמין בה' אינו

שעולה כמספר 'צכל מכל כל', כי זהו עבודת חג הפסח, להתענס באמונת ה', שהוא מושגח מה' צכל עת וצכל שעה.

*

בזוה"ק (ח"ב קפג.) קורא את המנחה בצואר 'מיכלא דמהימנותא'.

ולכאורה הא מנחה היא מאכל של גאולה, ומהו האמונה שיש צורך המנחה. — אנו אומרים בהגדה (ומקורו בגמרא פסחים קטו.) מנחה זו שאנו אוכלים על שום מה, על שום שלא הספיק צקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך המלכים הקדוש צרוך הוא וגאלם, שנאמר (שמות יב-לט) ויאפו את הצק אשר הוציאו ממזרים עוגות מנחה כי לא חמץ, כי גורשו ממזרים.

ולבאורה צריך ביאור, וכמו שהעיר המהרש"א שם, דהא

אכילת מנחה במזרים היה שתי פעמים. חדא צליל פסח, ששחטו את הקרבן פסח ציום י"ד, עוד קודם שפסח ה' על צחי בני ישראל, ומנחה על מרורים יאכלוהו (שמות יב-ח). שנית, כאשר יאלו ממזרים, ולא הספיק צקם להחמיץ כי גורשו ממזרים, ויאפו את הצק עוגות מנחה. וכיון שמנחה זו שאנו אוכלים הוא עבור המנחה שאפו כאשר גורשו ממזרים, היה ראוי להיות מנחה

אמונה מונח צוה, להאמין אם ה' מוֹצֵא אותנו ממצרים למדבר, אין אנו צריכין לדאוג, אם לא צוה לנו להכין אוכל, אין לדאוג, הוא ימציא לנו זאת, כי האמונה היה מאיר נגד עיניהם.

המוצא היא מאכל של אמונה, ועל זה נצטוינו ללעוס אותו ולאכלו, שיהא זאת דמו וצפרו. וכאשר אנו נפטרים מהיום טוב, לא די צמה שקיפרו יציאת מצרים לנו ולצנינו, ונתנו הודאה על הנסים שעשה לנו בצאתנו ממצרים, ושוב אין לו קשר עם זאת להלאה. אלא האמונה צריך להאיר אלנו לחיות צוה אחר כך כל השנה כולה. חג הפסח הוא 'הראש' של המועדות, אם הראש צריא, זה נרגש בכל מצרי הגוף. וכאשר המיכלא דמהימנותא נעשה דמו וצפרו, אז כל הנהגתו צדרכי התורה, וכאשר מכיר שהכל היא מאת ה', אז אינו מעוניין בהצלי העולם, אלא עוסק בתורה ותפלה ומעשים טובים.

והבואיין האמיתי מכיר, שהצלחת האדם וישועתו, שורשו הוא בצית המדרש בתפלותיו, זהו האדרעס היחידי אשר שם מקבל כל מה שהוא צריך. כי אם הוא מאמין באמת שאין דבר בעולם נעשה בלי השגחה פרטית מאת ה', אז אין רק מקום אחד שיוכל לדבר עם קונו ולבקש על צרכיו. וההשתדלות הוא רק

צריך להמתין עד שיראה הישועה בעיניו, הוא שמה ועושה חג גם בעודו מצרים.

ובצתה מצות מצה ניתנה לנו להראות כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, ולא הספיק צדקם להחמיץ. ועבור טעם זה עצמו אכלו מצות צלילה מצרים, כי אמונתם צדברי ה' היתה לנגד עיניהם, כמו דבר מוחש, שלא יוכל להשתנות, שיגרשו אותם ממצרים. ולכן המצה היא מיכלא דמהימנותא, כי אכלו מצה מצרים עוד קודם מכת צבורות, כאשר עדיין לא התחילה גאולתם, ומגודל אמונתם אכלו מצה כאילו כבר גורשו ממצרים, ואכלו פסח כאילו כבר פסח על צתי בני ישראל.

ויש צוה עוד, כי הכתוב אומר, וגם צדה לא עשו להם (יב-לט), וינאו רק צמשארותם נרורות צשמלותם על שכתם. וצרש"י מגיד שצחן של ישראל, שלא אמרו היאך נלא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכו, הוא שמופוש צקצלה (ירמיה צ-ג) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי צמדבר צארץ לא זרועה ע"כ. — יוצאים למדבר ששים רבוא אנשים מצן עשרים עד צן ששים, וילדים קטנים, וזקני ישראל, יחד עם נשותיהם, חשבון של יותר ממיליאן אנשים, למדבר שממה, צלי שום אוכל וצדה. כמה

שהיה שם, ולחזור על זה עוד הפעם, יחא גם לך לתועלת, וידעתם גם בעצמיכם כי אני ה'.

הרד"ק רבי מרדכי מלעכוויטש ז"ל היה אומר, האמנתי כי אדבר (מהלים קטז-י), אם אתה רוצה לזכות לאמונה, יש לדבר מזה הרצה. והכוונה כי הן אמת שגם מי שאינו מרצה לדבר צוה גם כן מאמין צוה, אבל אם רוצה שיחיה באמונה, שיתעצם אצלו לחיות צוה, אז כל כמה יותר שידבר מזה, הרי מחשבתו חושב באמונת ה', ואז מאיר אצלו האמונה. ופירש צוה הפסוק (ירמיה ז-כח) אצדה האמונה ונכרתה מפיהם, למה אצדה האמונה ואינו חי עם זה, בשביל שאינו מדבר מזה ע"כ (תורת אבות קמט). וזהו מעלת חג הפסח, שבעת ימים ישבו באירח של יציאת מצרים, לחשוב ולהתבונן בגדולת ה', שיש צורה עולם, ומשגיח על עולמו, וזה יש ליקח אתו עמו על כל השנה.

*

המועדים הקדושים, הכתוב קורא אותם 'שלוש רגלים' תחוג לי בשנה (שמות כג-ד). וברשי' רגלים, פעמים, וכן כי הכינתי זה שלש רגלים (במדבר כג-כח) ע"כ. וגם נרמז צוה, כי במועדי קודש יש מנחה לעוזב את ביתו, ולעלות לבית ה' לראות וליראות,

מנחת ה' לעשות כלי שיוכל לקבל מנחת ה', אבל לא ההשתדלות מציאה ישועתו. אלא הכל תלוי עד כמה פעל בתפלתו, ואם חסר תפלתו יוכל לעשות כל השתדלות בעולם, ולא יגיע למחוז חפצו. ויש להחשיב השעה שעומד בתפלה, כי זהו המקום היחידי שיוכל לקבל מה שהוא רוצה, לא ממהר לזאת למסחרו להרויח, כי הלכתו היום מונח בתפלה בכוונה, באמירת תהלים, שם מונח פרנסתו. ושם מונח רפואתו, לא אצל הרופא, ובצית המדרש מסדרין כל מאורעות הזמן שיעברו בשלום.

*

הכתוב אומר, ולמען תספר באזני בן ובן בןך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי צם, וידעתם כי אני ה' (י-ב). ודקדק הרה"ק מהר"ש מצעלזא ז"ל, דהוי ליה לומר 'ידעו' כי אני ה', שיספר לבניו את אשר התעללתי, ואז ידעו כי אני ה'. ואמר, כי כאשר יהודי מספר הנסים של יציאת מצרים לבניו, לא רק הם יתעלו לידע את ה', ויהיה להם לתועלת, אלא 'ידעתם' כי אני ה', זה יפעול גם עליכם, לא רק שתאמרו כי אני ה', אלא וידעתם כי אני ה', לחיות עם אמונה זו. כל מה שתוסיף לספר, עוד נקודה ביציאת מצרים, עוד חסד ה'

שנאמר (וכריה ג-י) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. והוא מטעם כי אין להם יצר הרע, ואין בהם בחירה, ונבראו לשמש את קונם בשירה ובזמרה, והם עומדים תמיד במעלתם כמו שנבראו, בלי שום התעלות. לא כן בני אדם נקראים בתואר 'הולך', כי מוטל עליהם להתעלות תמיד מדרגה לדרגה, ולעלות על סולם המוצב ארצה להגיע לראשו השמימה. ובכל מצוה ודבר טוב ורעותה ללכת הוא מתעלה יותר ויותר. ואם לא מנצל ימיו להתעלות, הוא נקרא בתואר 'עומד'. וחי' אס עוזב דרכי התורה ומשוקע בחטא הוא 'יורד' (וכמאמר העולם 'ער גליטשט').

וההתעלות היומר גדול בהאדם במשך השנה, המה מועדי קודש שהנחיל ה' לנו, שירד שפע קדושה למטה, מקרא קודש, ואז עולה בלבו געגועין של אהבה ליוצרו, בהרהורי תשובה על העבר, וקבלות טובות על להבא, וההליכה שלו ממדריגה למדריגה מתעלה אז ביתר שאת, ועל כן קורא אותם הכתוב בשם 'רגלים', להזכיר האדם על השיבות הימים הללו להיות 'הולך'. ומכל שכן בימי קדם שהיה זוכה לעלות במועדי ה' אל בית המקדש, מקום השראת השכינה, התעלה עוד יותר, ועל הליכה זו נאמר, מה יפו פעמיך בנעלים (שיר ז-ב), כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל (חגיגה ג).

שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך במקום אשר יצחר (דברים טז-יז), ועולי רגלים הלכו ברגלם מכל קצוי הארץ לבית ה', על כן קראו הכתוב בשם 'רגלים'. ובאמת דרשינן מיניה רגלים פרט לחיגר ולחולה וכו', ושאינו יכול לעלות ברגליו (חגיגה ד).

ויש לומר עוד, דאיתא בטור (או"ח סימן ת"ז) שהמועדים נתקנו כנגד האצות, פסח כנגד אצרהס דכתיב (בראשית יח-י) לושי ועשי עוגות, ופסח היה. שבעות כנגד יחזק, שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מחילו של יחזק. סוכות כנגד יעקב, דכתיב (שם לג-יז) ולמקנהו עשה סוכות ע"כ. ומבואר במדרש (ב"ר מז-י) כי האצות הם המרכבה של הקב"ה, והיינו שהקב"ה יושב על כסא של שלש רגלים, אצרהס יחזק ויעקב (זו"ה ק"ג רסג). וזהו שאמר משה לה' בחטא העגל, זכור לאצרהס ליחזק ולישראל עבדיך וגו' (שמות לג-ג). וברש"י מה אהה אומר לי, ואעשה אותך לגוי גדול (לג-י), ואם כסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחד ע"כ. וזהו שלש רגלים תחוג לי בשנה, כי השלש מועדים הם כנגד שלשה אצות רגלי המרכבה.

עוד יש צוה כוונה, כי מלאכי מעלה נקראים בתואר 'עומד', וכמו

*

בסביבתם. ולכן ימי המועדים נקראים בתואר 'רגלים', זמן של ריגול, חיפוש וזדיקה במעשיו, היכן הוא עומד במדריגתו.

*

יש להמשיך ליקח עמנו עולם האמונה שנבלע בנו במשך ימי החג. הסיפור של יציאת מצרים ממצרים, השעות הארוכות שישבו בצית ה' בתפלה במשך ימי החג, ההלל והודאה ששיבחו את ה', מנחת היום של אכילת מנה ומרור ושמחת יום טוב, כל זה צריך להיות כעת דמו וזשרו. וכמו שאמרו (פסחים קיט:) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כדי שישר טעם מנה בפיו, שגם כאשר עומד משלחנו, ישר אלנו טעם המנה בכל מקום שהוא נמצא. כי המנה היא מיכלא דמאימנותא, וזה צריך להיות 'צפיו' תמיד, לא יחשה מלדבר מיציאת מצרים, ומגודל כבוד ה' והשגחתו בעולם, חזור וחזור צפין כי אין מקרה בעולם, אין אחד בעולם שיוכל לעשות לך דבר, ומה שנגזר מן השמים ממילא יבוא אליך. וכאשר תחיה עם אמונה זו, תקח אתך את החג על כל השנה.

*

חבמינו ז"ל תיקנו להסמיך גאולה לתפלה, ויש בזה כוונה עמוקה, כי צרכות הגאולה אחר קריאת

אמנם יש עוד פירוש בחיבת רגלים, מלשון ויצאו עד נחל אשכול וירגלו אותה (דברים א-כד), שהיא מלשון של מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם (בראשית מז-ט), שפירושו חיפוש וזדיקה, להסתכל ולזדוק את טיבה. והיינו כי פעולת המרגל הוא להסתובב בארץ האויב ולצרר את טיבה, החזק הוא הרפה המעט הוא חס רב, ומה הארץ אשר הוא יושב בה וגו' (במדבר יג-יח). הוא מתכוון בהארץ להכיר באיזה מקום האויב שם חזק, ולמנוע מללכת בכוון ההוא, רק חס הוא מנוייד היטב בכלי מלחמה כנגדם.

ועל דרך זה היא עבודת עם בני ישראל, אנו מסתובבים בארץ אויב, הטומאה שוררת בכל פינות, ויזרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ולכל אחד ואחד יש מקומות שהנסיגות שם פחותות יותר, ויש מקומות שעומות מאד. ומוטל על האדם להתכוון איך יוכל להשמר שלא ילכוד צדיהם. ובמועדי קודש שהאדם שרוי בהתעלות, ולא מוטרד בעסקיו, אז הזמן מוכשר ביותר לעשות השבון הנפש, להיות כמרגל, להתכוון היטב ולהכיר היכן הן המקומות אשר שם הנסיגות עומות עליו יותר, ולעשות לעצמו גדרים וסייגים למנוע מללכת

בתפלה, שמכיר שהכל הוא מידו של הקב"ה, ומסמיך גאולה לתפלה.

*

בני ישראל על הים אמרו שירה, ההודאה והשמחה לא היה רק על ענש הישועה, שהעביר את ישראל בים, ונטבעו המצריים בתוכה, שזה עושה כל צר דעת ליתן תודה למי שמושיע לו. אך השירה שאמרו ישראל היתה, כי על ידי הנסים הללו, הכירו לאמיתו שיש צורח עולם, עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, להראות באצבע זה א-לי ואנוהו. ורק כאשר באים לידי ההכרה שהגאולה מביאה עמה צהירות באמונתו יותר, אז יכולין לומר שירה.

ישראל לא אמרו שירה תיכף כאשר נזקע הים לפניהם, רק אחר וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, והגיעו למעלת 'וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו, שהנס הביא אותם ליראת ה' ולאמונה שלימה, 'אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת'. וזה מוסר השכל להתבונן כאשר רואה חסד ה' אליו, שלא די רק להודות על העבר, אלא להתבונן מה למד מזה לעבודת קונו על למחר, להתבונן כי יש צורח עולם, ומוטל עליו לעבודו ביתר שאת, ולגמול טוב בחזרה בעבודתו בשלימות יותר.

שמע ציוס וצלילה, היא הודאה ושבח לה' על גאולתנו ופדות נפשנו ממצרים. אבל תודה לצד עזור מה שגאלנו, זה להבדיל גם גוי עושה ליתן תודה למי שעשה לו טובה. אמנם אללנו הדיבור מהגאולה, יש לו המשך ותוצאה גם להלאה, כי צוה לנו מתבוננים בגדולת ה', ולהתעטם באמונתו שהכל הוא רק ציד ה', וצרנונו משדד כל טבע העולם כרנונו. וכאשר לנו נותנים שבח והודאה על גאולתנו, לנו מתעצמים בהכרה שאין שום כח אחר בעולם, והכל הוא רק מהשגחתו הפרטית, וזה מביאו להתקרב יותר לעבודת התפלה, כי מכיר שהכל הוא מידו של הקב"ה, ואם רוצה איזה דבר, אז המקום היחידי שיוכל לקבלו, היא בתפלה בבית המדרש.

ובי שאינו סומך גאולה לתפלה, אשר אחר ההודאה על גאולת מצרים, לא הגיע להתבונן מזה, שיאיר אלנו האמונה, להכיר שהכל הוא צידו של הקב"ה, ומתבקש על כל דבר תפלה, אלא יש הפסק אלנו, אז יש חסרון בשירתו על הגאולה. ולענייניו כאשר עומד אחר חג הפסח, אחר שעסק בשיר והודאה על הגאולה, ולא הביאו להתעטם מעתה יותר בתפלה, אז חסר מצרכת הגאולה שלו. ושירה אמיתי על הגאולה היא רק כאשר מתעלה מזה לקירבת ה'. אשר אחר אמירת שירות ותשחוחות על הגאולה מתעטם יותר

ולהודות על הנסים הנסתרים, ואז מכיר לקצוב עצמו יותר לתפלה, הן להודות ולהלל על העבר, והן לזקש על העתיד. וזהו ענין סמיכות גאולה לתפלה, שאחר שמודה לה' על הנסים הנגליים של הגאולה, זה מעורר האדם לתפלה, כי הוא מודה על הנסים הנסתרים.

*

ובאשר מגיע לדרגה זו, שהוא סומך גאולה לתפלה, שמהנסים הנגליים של הגאולה, הוא מודה על הנסים הנסתרים, ועומד בתפלה, אדם כזה 'אינו ניזוק כל היום', יהא יומו שקט ושלום, וכל מה שיארע לפניו לא יהא נחשב צעיניו לזק, כי הוא מאמין דכל מה דעציד רחמנא לטב עביד, וכמו שדרשו (ברכות ס:) צאלקים אהלל דבר וזה' אהלל דבר (תהלים טו-יא), והוא כורך מצה ומרור יחד, לצורך על הרעה כשם שמצרך על הטובה, וכיון שכולן שוין צעיניו לטובה, אינו ניזוק כל היום, שאין שום דבר שיהא זק. וכאשר אמר רבי זירא שהסמיך גאולה לתפלה, ועם כל זה ניזק, הוכיחו לו שמה שהיה חושב שזה ניזק, לא היה בזה שום ניזק.

ורב צרונא בשעה שהיה צמדריגה זו, לסמוך גאולה לתפלה, להכיר מהגאולה שהוא מסור כולו תחת ידו של הקב"ה, ועומד משם לתפלה בלי הפסק, אז לא פסיק חוכא מפומיה

דוד המלך אומר, ואני צחסדך בטחתי, יגל לבי צישועתי, אשירה לה' כי גמל עלי (תהלים יג-ו). והכוונה, כי אומר, אני צוטח תמיד על חסד ה', וגם יגל לבי צישועתי. אבל 'אשירה לה', לומר שירה על החסד שעשה עמי, זה אפשר רק 'כי גמל עלי', כאשר תוצאות החסד נשאר עלי, ליקח אותו עמי בכל מקום שאני נמצא, שנעשה ממנו דמו וצפרו, אז אוכל לומר שירה.

*

ידועים דברי הרמב"ן (שמות יג-טו) דמן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה צנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק צתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו, שכולם נסים אין צהם טבע ומנהגו של עולם ע"ש. חיי האדם וצריאותו, הכל היא מתנת חלקים, שהקב"ה שומרו ומצילו מכל זק, אך אין אדם מכיר צניסו, וכמו שדרשו (נדה לא). עושה נפלאות לצדו וצרוך שם צכודו לעולם (תהלים עג-יח), שרק הקב"ה לצדו יודע הנס שהומין לו. וכמו שאומרים בתפלה, על נסיך 'שצכל יום' עמנו, שיש נסים נסתרים צכל יום.

ובחג הפסח כאשר אנו שקועים צהצבוננות של הנסים הנגליים, יש ליקח עמו זאת להלאה להתצונן

לא יצא ידי חובתו כראוי, אלא 'כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו', לחיות צפועל יום יום באמונה זו, ולהרגיש כי צם חייטני, שזה תהא חיותו. — ויש להסמיך גאולה לתפלה, שיהא מעתה השתנות צתפלתו, ולהתפלל צכוונה מלה צמלה.

והוא זמן של הצצונות, לרגל את המקומות שהאיצ שולט שם הרצה. ימי הקיץ הם מלאים נסיונות, להתצונן צצאתו מציתו למנוחת הנפש, ללכת למקום שיוכל להתעלות צתורה ויראת שמים. יש לזכור כי צראתי יצר הרע צראתי לו תורה צבלין (קידושין ל:), וצלי תורה איך כח להתגבר על יצרו. וזהו תכלית יציאת מצרים, שיש צה ארבע לשונות של גאולה, והוצאתי, והלצתי, וגאלתי, אצל העיקר היא ולקחתי אתכם לי לעם, להיות לעם נחלה לה'.

היום טוב מציא השפעות טובות, וצפסח נידינין על התצוה, פרנסתו של אדם קשה כקריעת ים סוף, וכמו כן זיווג, וצימים הללו שנקרע הים יושפע שפע של פרנסה חיווגים, שנוכל לעבוד ה' צשמחה וצטוב לצב. וזכה לראות צגאולתן של ישראל צציאת צן דוד צצ"א.

כוליה יומא, כי המכיר שהוא מושגת מה' תמיד, והוא מקבל הכל רק מאת ה', אז כל היום כולו נסוכה חוכא על פניו, וכל מה שאירע לו לא מכאיבו, כי מאתו לא תנא הרעות.

ובדאי הסומך גאולה לתפלה כפשוטו, שאחר שמיים צרכת גאל ישראל מתחיל להתפלל, עליו לא נאמר כל המעלות הללו. רק מי שמישג התוכן של סמיכת גאולה לתפלה, שהגאולה מציאו להתצונן צגודל כה ה', ומציאו להיות מודה צהנסיים הנסתרים, וצה עומד להתפלל, אז אחר תפלתו הוא רגוע, ושלוה נסוכה עליו, שמסר נפשו תחת ידו של הקצ"ה צתפלתו, וכל מה שאירע היום, הכל הוא חסד א-ל כל היום, ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא.

*

וכאשר אנו מסיימין החג, ליקח עמו מה שנבלע צתוך תוכו צאמונת ה', ופסח הוא זמן 'חרותנו', להיות חרות כל זאת על לבו, שיוכל לומר אחד אני 'יודע', אחד אלקיניו שצמיים וצארץ. ועל זה אנו מתפללים, 'חסל קידור פסח כהלכתו ככל משפטו וחוקתו', אכלו מצה ומרור, סיפרו יציאת מצרים, אצל צה ענמו עדיין

